

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav hospodářských a sociálních dějin

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jan Drvota

Průmyslová zóna v Hostivaři (1918-1960)

The industry zone in Hostivař (1918-1960)

Praha 2012

Vedoucí práce: prof. PhDr. Ivan Jakubec, CSc.

Upřímně děkuji prof. PhDr. Ivanu Jakubcovi, CSc. za odborné vedení práce, cenné rady, připomínky a pomoc, kterou mi vždy s ochotou věnoval.

.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval/a samostatně, že jsem řádně citoval/a všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30. července 2012

.....

Jan Drvota

Abstrakt

Bakalářská práce analyzuje vývoj průmyslové oblasti v Praze-Hostivaři v období od roku 1918 do éry znárodnování s nutnými chronologickými přesahy k roku 1960. Práce je založena na studiu archivního materiálu uloženého zejména v prostorách Státního oblastního archivu Praha a Národního filmového archivu; dále využívá dobové a současné odborné literatury. Autorovým cílem bylo zmapovat dané teritorium a jeho konkrétní případy porovnat v souvislosti s hospodářským a politickým vývojem českých zemí a Československa.

Klíčová slova

průmysl, Čechy, 1918-1960, Praha-Hostivař

Abstract

The bachelor's thesis analyzes development of industry zone in Prague-Hostivař between period beginning around 1918 and finishing in the era of nationalization (with necessary chronological overlap to 1960). The work is based on study of archival materials of The state regional archive in Prague (SOA Praha) and The national film archive in Prague (NFA) and historical and contemporary scientific literature. Author's aim was to describe the territory and specific cases compare to the economic and political context of the Czech lands and Czechoslovakia.

Keywords

Industry, Bohemia, 1918-1960, Prague-Hostivař

Obsah

Seznam použitých zkratk	2
Úvod.....	8
1. Hostivař v rámci Velké Prahy.....	10
2. Stručný vývoj hostivařských závodů	14
3. Továrna na káble v Hostivaři.....	19
4. Papírenský průmysl.....	25
4.1. Papírny Hlavatý a spol.	25
4.2. Továrna Františka Kotrby na ražené nálepky	30
5. Strojírenské závody.....	35
5.1. Továrna ing. Podhájského.....	35
5.2. Druhá hostivařská strojírenská větev: strojírny Karla Jockela a Jiřího Kameníčka	39
6. Hostivařské mlýny a pekárny; Hostivařské ateliéry Host a.s.	42
6.1. Hostivařské mlýny a pekárny	42
6.2. Hostivařské ateliéry Host a.s.	44
6.3. Situační plán ateliérů	48
Závěr	52
Seznam použité literatury	54

Seznam použitých zkratk

a.s.	akciová společnost
č.p.	číslo popisné
fa, fě, fy	firma, firmě, firmy
NFA	Národní filmový archiv
n.p.	národní podnik
SKW	Schwechater Kabelwerke
SOA	Státní oblastní archiv
TOS	Továrna obráběcích strojů

Úvod

Badatelský zájem o region soudobé městské části Prahy 15, zejména obce Hostivař a přilehlého okolí, místní regionální dějiny 19. a 20. století, stejně jako věčný evergreen spojený s Hostivaří jako rodištěm nejznámějšího agrárníka Antonína Švehly, mě přivedl k otázce, jakou roli hrála Hostivař v meziválečném období a jakými sociálními změnami obec procházela. Jak lze okrajový region Velké Prahy charakterizovat? Proč vůbec byla připojena k Praze už roku 1922 a nepočkala ještě čtyřicet čtyři let do dalšího rozšíření, které začlenilo do Prahy i sousední obce – Měcholupy, Háje, Chodov.

Během meziválečného období čekal Hostivař strmý boom. Počet obyvatel se víc jak zdvojnásobil a počet domů ztrojnásobil. Začalo postupné začleňování v pražskou aglomeraci přinášející nové možnosti dopravy, infrastruktury a občanské vybavenosti. A zejména: za hostivařskou železniční tratí vyrostl továrenský komplex – dosud živý a dobře patrný i z map. Nejen podle názvů ulic a zastávek městské hromadné dopravy. Průmyslová, U pekáren, Sklářská, U továren, Ke Kablu.

Mým záměrem bylo obrátit pozornost právě k továrním budovám, zejména k společnostem s dlouholetou prvorepublikovou tradicí. Na závodech fungující vesměs do dnešních dnů jsem měl ambice přehledně demonstrovat hospodářský a sociální vývoj nejen tamní oblasti, ale zejména celých českých zemí. Od důvodů a počátků založení, přes konjunkturu 20. let, krizová 30. léta, válečné období a nakonec krátkou poválečnou rekonvalescenci a následní znárodnování a administrativní zařazování do sítí národních podniků. Stejně tak jsem chtěl poodkrýt původ jejich zakladatelů a důvody a motivy, které stály za proslavením závodů jako strojírna ing. Podhájského (budoucí TOS), továrnu na kabely a dráty PRAKAB (Kablo), farmaceutickou továrnu Fragner (Léčiva, po sloučení se Slovakofarmou Zentiva) aj.

Heuristiku své bakalářské práce jsem založil na bádání archivních fondů SOA Praha (Kotrba František, továrna ražených nálepek; OBUS, továrna na obuv a gumové zboží; Hlavatý Karel a spol., celulózkárna a papírna; PRAKAB), NFA (Host a.s.) a posléze i dílčím monografiím, které se mého tématu okrajově dotýkají. Bohužel z celkového počtu cca. patnácti podniků ve mnou vymezené době v Hostivaři fungující má dochovaný archiv hrstka. A práci tím spíš komplikuje skutečnost, že některé archiválie jsou navíc zneprístupněny.

Fondy bývají po velkém slučování podnikových archívů v 50. a 60. letech naštěstí kategoricky seřazené a roztríděné, ovšem jejich vypovídací hodnota bývá někdy nedostatečná. Své nadělali neodborné skartace, díky nimž jsou celá desetiletí historie podniků hmatatelná buď z předmluv, jež archiváři při vzniku fondu ze skartovaných materiálů aj. hrubě načrtly do inventárních seznamů, nebo dílčích pramenů (reklamy v novinách – zejména hostivařském listu, jež krátkou dobu ve 30. letech vycházel; ročenkách atd.) a pak z části z osobních a rodinných písemností majitelů, které vedle osobních záležitostí pomáhají odhalovat i jinak nedohledatelné faktické věci). Mezi hlavní zdroj ovšem patřily podnikové písemnosti (které představují velice plastický pramen. Od strohých objednávek a vyrozumění v nich lze dohledat různá poděkování či výtky obchodních zástupců i uživatelů samotných, odhalující kvality i využití výrobků, dohady na společné strategii s konkurencí během hospodářské krize a řady dalších záležitostí jako je společná reklama a účast na zahraničních veletrzích atd.) tj. zejména účetní knihy a výroční zprávy, ceníky, po stavební nákresy a plány až k instrukcím výroby. Co mi velmi napomáhá, je pak nejrůznější korespondence. Díky povaze doby, veškeré písemnosti archivovat včetně duplikátu kopie ke korespondenci přiložené, se mi alespoň v dochovaných fondech nabídl plastičtější obraz na celou problematiku, než jenom strohá faktografická data, pomocí nichž bych musel své domněnky jenom odhadovat.

1. Hostivař v rámci Velké Prahy

Ještě v roce války s Pruskem (1866) přišla na pořad dne diskuze o výstavbě železnice.¹ Je to symbolické datum, protože právě jím se začíná Hostivař opatrně včleňovat do pražského města. Třebaže tomu bylo cesta dlouhá – vždyť od výstavby železniční dráhy do zástavby zemědělské půdy panelovými sídlišti, která definitivně transformovala Hostivař z agrární oblasti a vtiskla mu podobu průmyslově obytného sídla, uplynulo bezmála sto deset let – odstartovala právě železnice sérii strukturálních proměn.

Hostivař přes sociální a urbanistické změny si dlouhou uchovávala agrární charakter podobný ostatním vsím za Velkou Prahou. Třebaže do roku 1918 bývá jenom zřídkakdy zmiňována ve statistických ročenkách Velké Prahy jako obec s potencionálem na připojení, statutárního spojení s Vršoviciemi a slibně rozvíjející se průmyslová oblast a dobrá perspektiva Hostivaře jako místa pro budoucí expanzi města byla jednou z klíčových pohnutek.

Nastartované procesy z poslední čtvrtiny 19. a počátku 20. století, jako postupná, leč přece jenom v porovnání s ostatními dělnickými oblastmi Prahy nevýrazná, industrializace a zalidňování, rapidně eskalovaly za formálního začlenění v XIII. okres Velké Prahy. Charakter obcí připojených v jeden okres s Hostivaří byl značně různorodý. Zatímco Vršovice a částečně Strašnice (zejména po masivní výstavbě rodinných vilek v polovině 20. let) stejně jako nově vzniklé kolonie Spořilova se Zahradním městem (budovanými již s inženýrskými sítěmi a infrastrukturou) šlo považovat z dnešního pohledu jako města (potažmo vilové a rezidenční čtvrti), zbylé obce Záběhlíce a Hostivař zůstávaly dlouho bezvýznamnými zemědělskými vesničkami s nepatrnou občanskou vybaveností.

Velice důležitým kritériem pro vznik místní průmyslové zóny bylo železniční spojení. Napojení vlečkou na nedalekou dráhu se stávalo jedním z hlavních kritérií života závodů. To Hostivař splňovala. Ležela na dráze císaře Františka Josefa z Vídně přes Tábor s prodloužením skrz Benešov až do Prahy. Už jenom samotná výstavba železnice přinesla do

---

¹ Ačkoli byla obec propojena s Vršoviciemi starou královskou cestou, budovanou po napoleonských válkách, potřebám druhé poloviny 19. století zdaleka nepostačovala. Vlastně už při projektování Severní dráhy císaře Ferdinanda se uvažovalo o odbočce na Prahu mající směřovat právě přes Hostivař. Ačkoli se řešení neprosadilo, bylo jasné, že železnice v této oblasti je jenom otázkou času. Plánovaná výstavba železnice Praha – Benešov vedoucí skrz Hostivař se začalo ještě za prusko – rakouské války. Vlastní stavba začala o dva roky později.

okolních obcí oživující ruch,² natož pak spuštění dráhy samotné. Od zahájení provozu v prosinci 1871 fungovala na jednokolejné trati i zastávka v Hostivaři. Třebaže původní plány hostivařských obecních radní z roku 1869 počítaly s daleko ambicióznějším plánem pro obec (tj. zřízení železničního nádraží a překladiště), dostalo se jim od Ministerstva obchodu zamítavé reakce s poukázáním, že nádraží bude zřízeno pokud obec prokáže náležitou roli v místním obchodu. V Hostivaři tak byla zřízena pouze osobní zastávka u strážního domku.

Těsně před otevřením dráhy v červenci 1871 se ředitelství pražské obchodní a živnostenské komory dotázalo, zda by se pro potřeby místních podniků mohla v Hostivaři zavést také přeprava zboží. V důsledku toho bylo v lednu 1872 povoleno vykládat v Hostivaři zboží z některých vlaků, nádraží však vzniklo v roce 1882, kdy byla rozšířena budova zastávky, postaveno skladiště a k němu položena kolej. Další staniční kolej byla vybudována až o tři roky později, a od té doby zde mohly vlaky křížovat.³ Jednalo se o důležitý impuls pro budování místního průmyslového komplexu o to spíš, že Hostivař byla příhodně napojena do nádraží Františka Josefa (dnešní Hlavní nádraží).

Je bezesporu, že rozvoj průmyslu a infrastruktury inicioval růst obce samotné. Zatímco v roce 1890 měla obec 1326 obyvatel žijících v 122 domech, roku 1910 už tomu bylo 2276 obyvatel v 200 domech a 5735 obyvatel v 703 domech za rok 1937.⁴ Co se nárůstu bytů v meziválečném období týče, můžeme Hostivař považovat za progresivní oblast.⁵ Nepatří do nečinných regionů vnitřního města, nelze jej však postavit ani vedle masivně zastavované regiony Strašnic a Záběhlic (s více jak 10% ročním růstem vydatně překračující celopražský průměr) přesto nelze výstavbu nijak podceňovat, ani umenšovat. Zalidněnost nízkých a malých domků byla dost slabá. Pro Hostivař 7 až 12 osob na dům, což v komparaci, kde vyjma regionu Záběhlic (s výraznými zemědělskými plochami a později s vilovou zástavbou středních tříd) žádná lokalita tehdejší Prahy nespadla do nižší kategorie. Poukazuje to na zjevný fakt, že v Hostivaři (jako ostatně všude jinde po Praze) byla velká nouze o životní prostor v nemovitostech, kdy část občanů řešila problém přelidnění výstavbou

---

² Pamětní kniha obce Horní Měcholupy 1923-1985 : „Za dva roky po válce, tj. 1868 obec velmi ožila, neboť kolem stavěla se dráha Praha – Vídeň. Množství cizího dělnictva naplňovalo obec a zvláště o výplatách bylo tu velmi živo.“

³ Polák Milan; Praha a železnice. Nádraží, nádražička a zastávky, nakladatelství Milpo, Praha 2005, str. 150

⁴ Statistická zpráva hlavního města Prahy, spojených obcí Karlína, Smíchova, Vinohrad, Vršovic a Žižkova a 16 sousedních obcí velké Prahy za léta 1919 a 192; Statistická zpráva hlavního města Prahy za léta 1926-1929; Statistická zpráva hlavního města Prahy za léta 1930-1933

⁵ skoro 6 % růst za rok pro dvacátá léta (zdroj: tamtéž)

nouzových domků o 1 až 2 místnostech s prkennými stěnami uvnitř napěchovanými škvárou. Tak postupně vznikla kolonie (na místě dnešního stejnojmenného sídliště) Na Košíku.⁶

S tím se vyskytovaly i nové požadavky sociální i rozvoj občanského zázemí. Hostivař zůstával ještě dlouho po druhé světové válce spíše vesnickým regionem s rozsáhlým průmyslovým zázemím, za kterým potřebná infrastruktura i bytová zástavba silně pokulhávala. Demonstrativně to lze dokázat na příkladu vodovodu a kanalizace. Třebaže Hostivař leží blízko potoka Botiče, zásobování pitnou vodou představovalo už za monarchie jeden z vážných problémů. Vedení vody z pražských vodáren či ústředního pražského vodovodu v Káraném nepřicházelo pro vzdálenost v úvahu⁷ – proto stejně jako Záběhlce byla pitná voda zajišťována jednak rozvozem káranské pitné vody, pro užitkovou vodu sloužil kozinecký vodovod s příslušnými výtokovými stojánky (na ulici Kozinova proto kozinecký), který po přečerpání mohl sloužit jako zdroj vody pitné. Tomu byla učiněna přítrž z hygienických důvodů roku 1926. Další ze zdrojů sloužila studně Křečmerova statku – ovšem o nezávadnost této vody se vedl dlouhý boj. Užívaná voda ze štol okolo botiče, jenž mimo statků okolo potoka zásobovala i řadu stavení v okolí, byla prohlášena za závadnou nejen pro pití, nýbrž i další účely (mytí nádobí a náradí, napájení zvěře) – teprve koupí chlorovacího zařízení (financovaného zčásti obcí a zčásti nájemci, kteří si štol pronajímali) byl problém vyřešen. Voda však k pití nadále sloužit nemohla.⁸

Podobný problém představovala i kanalizace. Původně veškeré splašky z celého XIII. obvodu byly odváděny do Botiče. Systémy stok byly časem doplňovány o zděné žumpy v domech, ovšem jejich přepadající splašky sváděly opět stoky do potoka. Pokus o přelom zaznamenal až rok 1926, kdy byl budován moderní stokový systém pro Vršovice a Strašnice původně projektovaný pro Vinohradskou nemocnici. Ovšem napojení na kanalizaci probíhalo dosti liknavě a váhavě – ještě o něco let později v samotných Strašnicích více jak tři čtvrtiny domů zůstávaly u odvodu splašek do Strašnického potoka.⁹ V Hostivaři – třebaže plán pro kanalizaci byl vypracován od roku 1924 a dle něj byl zřízen odvodový systém pro Husovu

---

⁶ Jiří Bartoň; Kniha o Praze 15, nakl. MILPO; Praha 2003, str. 43

⁷ Obecně platilo za to, že zásobování vodou pro Záběhlce a Hostivař na rozdíl od jiných obcí bylo velmi špatné. Rozvoz 1000 litrů káranské vody bylo shledáváno jako nedostačující po celá dvacátá léta a za jediné východisko se bralo v úvahu prodloužení vodovodního potrubí z budované filtrační stanice v Podolí. Autoři plánu si byli však dobře vědomi, že než dojde ke konečnému dostavění vodovodní sítě v Michli, odkud měl být nový vodojem na Záběhlce a Hostivař veden, uběhne ještě mnoho času

⁸ Zpráva o zdravotních poměrech hlav. města Prahy v letech 1910 – 1925; Praha 1928

⁹ Z celkového počtu 630 domů bylo nepřipojeno na 445.

třídu¹⁰ - přetrvával starý systém odtoku do Botiče. Zájem o stok byl dost tristní. Z celkového počtu 305 domů došlo do roka k napojení domácnosti jedné jediné.

Obecně se dalo považovat, že nejen Hostivař, nýbrž celý XIII. okres byl od konce 19. století ve značném expanzivním růstu – narážejícího na mantinely infrastruktury města. Podobně lékařské zajištění pro ostatní obce – narozdíl od Vršovic – bylo značně zlomkovité. Zatímco tento nejvíce městsky region se mohl chlubit řadou poraden, ordinací, klinik a ošetřoven pod záštitou Čsl. červeného kříže, odbory ustanoveny v ostatních obcích nevyvíjeli živější činnost. Za své mohl i menší počet obyvatel (zatímco se Vršovice v prvorepublikovém období pohybovali v rozmezí 30 – 35 tisíc obyvatel, nejlidnatější Strašnice dosáhly sotva pětiny tohoto čísla) a nedostatečnost odborného personálu.¹¹

Zkrátka. Ačkoli panuje názor, že Hostivař se stala plnohodnotnou městskou čtvrtí až po vlně socialistického urbanismu 70. a 80. let, tj. zastavění většiny zemědělských ploch, výstavbou sídlišť s občanským zařízením (nová hostivařská škola z přelomu let 1983/4; školky, nákupní střediska) a hustším protnutím sítě MHD (jako zavedením tramvaje z roku 1968) – přece nelze upřít meziválečnému období nastartování příznivé konjunktury, která úspěšně dávala sbohem vesnickým rysům. Ztrojnásobení kapacit obce a vznik silného průmyslového zázemí přinášelo dílčí změny, se kterými se musela obec vyrovnat. Přesto všechno se Hostivaři nepodařilo zbavit se značně limitujících faktorů. Přelidněnost, vesměs hrozná bytová a hygienická podmínky, slabá úroveň lékařské péče,¹² nedostatečná infrastruktura a neutěšené sociální poměry¹³ (přes zdánlivý dostatek sociálních příležitostí) vystupující do popředí a zejména v době krize představovaly vážný nedostatek.

---

¹⁰ Dnešní Hostivařská ulice

¹¹ Vždyť pro rok 1926 máme v Hostivaři evidovány pouhé dva lékaře – Zdeňka Kurze jako městského lékaře a Ludvíka Elsnica, pokladenského lékaře. Ve Strašnicích disponovaly tři, pro Záběhlce jeden jediný. Podobně rozvržen byl i počet porodních asistentek. Situace se do poloviny 30. let mnoho nezlepšila (zdroj: Almanach pro Prahu XIII.)

¹² Vždyť i deset let po sepsání Zprávy o zdravotních poměrech hlav. města Prahy není v Hostivaři evidováno víc jak dva lékaři, dentista a tři porodní asistentky (zdroj: Almanach Prahy XIII.)

¹³ Když Dr. Ing. Jiří Fragner na počátku roku 1930 otevíral svojí fabriku na lučebniny a léčivo, nechal přednostně zaměstnat zedníky a stavebníky podílející se na výstavbě výrobní haly. Jeho solidarita nepřímo vypovídá o přetlaku pracovních sil okolních obcí. V neposlední řadě obyvatelstvo žijící v núzných koloniích se odráží nejen v lékařských zprávách a statistikách.

2. Stručný vývoj hostivařských závodů

Zástavba původní Hostivaře byla ponejvíce rozložena jižně od trati státní dráhy Praha – Benešov, převážně v povodí potoka Botiče. Na sever od nákladového nádraží a skladiště z roku 1882 začal od 80. let 19. století vznikat průmyslový komplex (nejprve podél železniční tratě okolo soudobé ulice U továren, posléze expandoval více na sever podél současné ulice Průmyslová ležící o pár desítek metrů východněji jak tehdejší hlavní silnice Štěrboholská). Rovinatý terén příhodně umístěný vedle železničního spoje jakoby vybízel k rozčlenění na pravoúhlé parcely, snad vyjma závodu KABLA narušující vyčnívající z geometrické řady úhlem 45° díky tehdejšímu vedení městských silnic. Mezi nádražím a starou Hostivaří pak ponejvíce kvetla nová výstavba domů. Podobně jako prostory severně od nádraží, tamní prázdné parcely po právu představovaly nejvhodnější prostor pro růst obce.

Jedna z prvních firem zde vzniklých byla továrna *V. Červeného na vagónové, vozové, automatické a jiné váhy*. V Almanachu XIII. okresu pro rok 1934 inzeruje majitel, že vyváží své výrobky do celého světa. A jedním dechem si stýská: „... pokud je vývoz vůbec možný. Bylo by na čase, aby závory překážejícímu mezinárodnímu obchodu, co nejdříve padly.“¹⁴

U zrodu Továrny grafických, knihařských a kartonážních strojů stál roku 1908 Antonín Hruška. Výrobní sortiment byl značný. Podnik se specializoval na řezací stroje na papír, sáčky a látky, nůžky na lepenku, zlatíci, razíci a řadu jiných lisů, perforovací stroje rotační i hřebenové,¹⁵ ohýbací a okrajovací stroje, skládače na obálky, vazače knižních vazeb a řady dalšího. Majitel se holedbal, že Hruškovy stroje kvalitou předčí lecjakou konkurenci z ciziny a patrně měl pravdu. Svědčí o tom Zlatá medaile živnostenské výstavy v Praze pro rok 1924 a Komorní medaile pro rok 1927 jím získaná.¹⁶

Jenom o rok později (1909) vznikla přičiněním národohospodáře Metoděje Káše v Hostivaří (dnes ulice Dolnoměcholupská 17) továrna za účelem výroby úzkokolejných kolejí a důlních a lomových vozíků. Firma Káš a Verner (někdy jako Werner). Záhy zaznamenala vysokou poptávku. Už mezi lety 1911 – 1912 začala výstavba nové, větší

---

¹⁴ Almanach okresu Praha XIII; vydavatelství PROTA - vydavatel a odpovědný redaktor František Škrabal; Praha-Vršovice 1934; str. 174

¹⁵ Rýhovací a perforovací stroje jsou určeny pro provádění ohybů a perforace na papíru a kartonech.

¹⁶ Almanach okresu Praha XIII; vydavatelství PROTA - vydavatel a odpovědný redaktor František Škrabal; Praha-Vršovice 1934; str. 173

továrny. Někdy kolem roku 1920 se firma stala akciovou společností¹⁷. Roku 1927 část objektů a tovární pozemky přešly na firmu Jiřího Kameníčka, který zavedl výrobu obráběcích strojů. Po válce byl podnik převeden do Továrny obráběcích strojů Hostivař. S novým miléním 2000 objekty převzalo filmové studio.¹⁸

Krátký čas v Hostivaři fungovala též „*Továrna na kartáčnické zboží*“ spadající pod Václava Schmidta. Roku 1910 byla rozšířena přistavěným nových dílen. Po smrti továrníka Schmidta v roce 1916 firma skončila, ale hned v roce následujícím budovu zakoupil Jiří Michael Kašpar a provozoval v ní *Továrnu na těstové zboží a karlovarské oplátky J. M. Kašpar*.¹⁹ V almanachu udával, že se jedná o jediný podnik svého druhu, zaměstnávajíc normálně 50 lidí.²⁰ Firma byla hlavním dodavatelem vojenských útvarů a zemských ústavů po celé republice s kapacitou 2 tun těstovin. Vedle podniku se nacházeli i vlastní moderní pekárny.

Továrnu na výrobu betonového zboží zřídil roku 1912 architekt Antonín Řehák a zakrátko přidružil k závodu i stavební firmu. Jednalo se o prozřetelný tah. Netřeba připomínat, že během let 1921 – 1937 vzrostl počet Hostivařských domů ze zhruba 200 na 700. A jeho podnik se podílel na výstavbě řady z nich, stejně tak většiny průmyslových závodů hostivařského areálu (továrny na obráběcí stroje, část strojíren ing. O. Podhájského, tamních sklářských závodů, hostivařských mlýnů aj.)²¹

Ulice Sklářská dodnes nese svědectví o dalším z výrobních odvětví, kterým Hostivař disponovala. V roce 1919 zde vyrostl soubor budov pro společnost *Pražských skláren s.r.o.* V areálu byla vybudovaná hala pecí, hala van, kotelna, strojovna a nutné zázemí – kantýna a administrativní budovy.²² Zaměstnanci měli zajištěné podnikové ubytování v ubytovně na rohu ulic Hostivařská a Daliborova, která společnosti patřila od roku 1895. Specializací byla výroba tabulového skla. Staré výrobní metody však měly za následek nerentabilitu podniku a i ze sociálních hledisek²³ podnik zaostával. Přestavba zajištěná rakouskou společností „C.T.

---

¹⁷ Jiří Bartoň a kol.; Kniha o Praze 15, nakl. MILPO; Praha 2003., s. 113

¹⁸ Z internetových stránek <<http://www.hornictvi.info/techpam/praha/praha10.htm>> [18. září 2011]

¹⁹ Jiří Bartoň a kol.; Kniha o Praze 15, nakl. MILPO; Praha 2003., s. 111

²⁰ V kontextu hospodářské krize šlo očekávat, že slovo „normálně“ krylo snížené stavy a snad i provoz podniku.

²¹ Jiří Bartoň a kol.; Kniha o Praze 15, nakl. MILPO; Praha 2003., s. 112 & Národní filmový archiv, fond Host a.s., kart.: 4, sign. I., inv. č. 3, fol 1

²² Marie Zdeňková, kronikářka MČ Prahy 15 in Kronika MČ Prahy 15 2009

²³ Stojí za zmínku, že mezinárodní konference v Ženevě z 29. června 1934 přijala úmluvu o pracovní době v továrnách na tabulové sklo. Rukodělná výroba byla nákladná na pracovní síly i věnovaný čas.

Petzold & comp.“ definitivně ukončilo rukodělnou výrobu tabulových desek.²⁴ Pražské sklárny se později přeměnily na *Kovohutě Hostivař*.

Podobně jako ulice Sklářská zachoval jmenný název ulice K pérovně památku na dosud fungující podnik. Ten byl založený roku 1935 panem *Viktorem Röhlem*. Původně šlo o drobnou továrničku ve staré zástavbě Hostivaře v ulici Mezi potoky.²⁵ Po válce vznikl v průmyslové zástavbě objekt, v němž jsou až do dnešních dní vyráběny vinuté a tvarové pružiny tvářené za studena. Ve své době byly *Pérovny Hostivař* výlučným výrobcem pružin tehdejšího Československa.

Třebaže je obuvnictví první republiky nadobro spojeno s jménem Tomáše Baťa, i Hostivař měla svůj obuvní závod, který se později stal komunálním národním podnikem pro obuvnické závody na sever od Prahy (zahrnující dnešní středočeský, ústecký a zejména severočeský kraj). V jeho čele stál František Štěpánek, bývalý prokurista Baťova závodu. Se slavným obuvníkem se ve sporech o zavádění amerických praktik velkovýroby do tehdy skromného Baťova podniku rozešel, shromáždil okolo sebe nespokojené dělníky a v roce 1907 založil ve Zlíně konkurenční obuvnický podnik. Od roku 1908 fungoval jako starosta Zlína a tuto funkci si podržel až do konce první světové války. Ovšem v nové republice začal zlínský podnik brzy ztrácet na Tomáše Baťu.²⁶

V Hostivaři založil pobočku továrny v roce 1915 a už roku 1918 tam také přesunul hlavní výrobu z pasivního zlínského podniku.²⁷ Projekt na stavbu vyhotovil Bohumil Hypšman a stavbu provedla roku 1936 firma Jaroslava Staňka.²⁸ Podnik se tak dočkal rozsáhlejších úprav – a to vskutku v baťovském stylu. Do areálu továrny patřily podnikové byty pro zaměstnance²⁹ i rekreační prostory jako tenisové kurty a volejbalové hřiště. Sportovních úspěchů se dočkalo podnikové družstvo pozemního hokeje.³⁰ Po válce byla firma přetvořena na národní podnik OBUS sdružující továrny na obuv vedle Hostivaře i ve Zlonici,

---

²⁴ Rukodělná výroba tabulového skla po roce 1918 fungovala pouze v 18 závodech. V roce 1938, kdy se parlament zabýval zmíněnou úmluvou o omezení rukodělné výroby tabulového skla, nebyly automatizovány pouze 4 výroby – zdroj Marie Zdeňková, kronikářka MČ Prahy 15

²⁵ Jiří Bartoň a kol.; *Kniha o Praze 15*, nakl. MILPO; Praha 2003., s.113

²⁶ Ševeček, Ondřej; *Zrození Baťovy průmyslové metropole: továrna, městský prostor a společnost ve Zlíně v letech 1900-1938*; nakl. Veduta; Ostrava 2009

²⁷ Zlínský podnik byl roku 1927 pak odprodán Baťově firmě.

²⁸ zdroj: internetové stránky <<http://www.hornictvi.info/techpam/praha/praha10.htm>> [18. července 2012]

²⁹ Pro rok 1934 je evidováno 350 zaměstnanců.

³⁰ Jiří Bartoň a kol.; *Kniha o Praze 15*, nakl. MILPO; Praha 2003., s. 113

Bečově, Kamenickém Šenově, Budyni nad Ohří, Štětí nad Labem, Mimoni, Krásné Lípě a Hrádku nad Nisou.³¹

V Hostivaři také stála tzv. *První česká továrna na laky, fermeže a barva F. J. Materny*. Historie firmy sahala až k roku 1882, kdy teprve třiaadvacetiletý František Materna začal obchodovat s barvami a fermeží. Činorodému obchodníku se natolik dařilo, že deset let nato zřídil v Holešovicích první továrnu. Podnik prošel několikrát rozšířením provozu a roku 1932 – tentokrát již pod vedením syna ing. Viktora Materny – se celá továrna přestěhovala do Hostivaře.³²

Ačkoli poslední příspěvek nepatřil nikdy do katastru Hostivaře nýbrž Dolních Měcholup,³³ považuji za příhodné ho zmínit. Už jenom kvůli faktu, že podnik měl železniční napojení na Hostivařské nádraží, sám se počítal mezi komplex hostivařské průmyslové zóny³⁴ a stejně tak většina jeho dělníků pocházela právě z Hostivaře. I tady výroba nezanikla ba stala se součástí středoevropského konglomerátu na výrobu léčiv.

Historie a.s. Zentivy má dlouhé kořeny. Sahají do poloviny 19. století, kdy *Benjamin Fragner*, zakladatel lékárenské tradice rodiny, odkoupil malostranskou lékárnou U Černého orla, kde na základě sledování farmaceutického vývoje zkoušel zavádět laboratorní výrobu léků. Na práci navázal jeho syn, dr. Karel Fragner, který si již pohrával se založením moderní farmaceutické továrny. Avšak teprve až vnuk – dr. ing. Jiří Fragner – v kooperaci s dalším členem rodiny – architektem Jaroslavem Fragnerem³⁵ - v první půli roku 1930 vystavěli svoji farmaceutickou továrnu. Po znárodnění (1946) nesl podnik, svého druhu největší v ČSR³⁶, název Spofa Fragner jako součást Spojených Farmaceutických závodů (SPOFA). Do února 1948 zde ještě působil Dr. Ing. Jiří Fragner ve funkci technického ředitele. Počátek velkovýroby spolu s prvními velkokapacitními stroji a linkami, které umožnily, aby se téměř rukodělná výroba změnila na průmyslovou, spadá do 50. let, kdy se podnik krátce jmenoval Synpharma. V roce 1958 se továrna stala základním závodem národního podniku Léčiva.³⁷

---

³¹ Státní oblastní archiv v Praze, fond OBUS továrna na obuv a gumové zboží Praha-Hostivař, kart. 1, sign 1.

³² Almanach okresu Praha XIII; vydavatelství PROTA - vydavatel a odpovědný redaktor František Škrabal; Praha-Vršovice 1934; str. 170

³³ Nutno pamatovat, že za hranicemi Velké Prahy neměly pozemky takovou hodnotu, navíc v katastru malé obce se platily podstatně nižší daně k obecní přírážce.

³⁴ Na základě mého archivního výzkumu, kdy je častokrát k Hostivaři přiřazován.

³⁵ Podílel se mj. na rekonstrukci Betlémské kaple, rekonstrukci a dostavby Karolina a poválečných opravách pražského hradu.

³⁶ Se svými 750 zaměstnanci a majetkem v hodnotě 75. milionů korun byl vedoucím farmaceutickým výrobcem v poválečném Československu in Pavel Augusta; Kniha o Praze 10, nakl. MILPO, Praha 1997, str. 72

³⁷ Historie a současnost podnikání v Praze III; Žehušice 2004

Jak je patrné, že představované firmy tvořily pestrou paletu výrobních odvětví. Ačkoli některé přetrvaly dodnes, jiné upadly v zapomnění, má nabídnutá škála pomoci nastítnit čtenáři rámcový výčet podniků, jimiž se ve své práci dál nechci zabývat. Ačkoli by se mezi nimi zajisté našly podniky nemalého významu doby tehdejší i současné, s inovátorským vedením, na nichž bych rád demonstroval svůj záměr, podrobil jsem hlubšímu bádání závody jiné: jmenovitě pražskou Pražskou továrnu na káble, Hostivařské filmové ateliery HOST.a.s., strojírny patřící po roce 1950 do TOS Hostivař a v poslední řadě obě hostivařské papírny, jejichž historie demonstruje sledovaný záměr snáz.

3. Továrna na káble v Hostivaři

Jeden z dosud fungujících podniků s dlouholetou tradicí je tehdejší Pražská továrna na káble, společnost s.r.o., po znárodnění KABLO (národní podnik dostal pojmenování po komunálním závodě na Kladně za první republiky jmenovaném právě Kablo), dnes opět jako za první republiky PRAKAB. Dějiny podniku sahají ke konci první světové války, kdy rakouský podnik Schwechater Kabelwerke GmbH (SKW) roku 1919 založil pobočku na výrobu kabeláže v Praze – Vysočanech, aby byl přímo zastoupený ve svých důležitých odbytištích. Pražská kabelovna, s.r.o trvala ve své právní formě od roku 1920 dle společenské smlouvy z 8. srpna.1920 a dodatku z 13. ledna.1920. Původní kmenový kapitál byl několikrát navýšen až na částku 4 400 000,- usnesením společníků z 10. října 1930. Jako jednatele společnosti pak vystupovali Dr. Emil Kolben a posléze Marta Vogelová z rozhodnutí mimořádné valné hromady z 5. dubna 1935.³⁸

Na okraj Prahy do nových dílen o ploše zhruba 2000 m² v Hostivaři byl podnik přesídlen dva roky od svého založení (1921) a jeho většinový podíl přebíral Dr. Emil Kolben, který byl doposud podílníkem SKW. Tímto zavdal ke vzniku podniku „Pražská kabelovny, s.r.o.“ pod ochrannou známkou PRAKAB³⁹ s oborem podnikání: „Výroba a obchod kably a jiným elektrickým vodícím materiálem a všemi v obor ten spadajícími předměty“⁴⁰ tj. nejčastěji holé a izolované vodiče, kabely s olověným pláštěm (nebo pláštěm z jiného kovu dle potřeby), furnitury a všechny pod tento obor spadající podobné předměty. Potřebnou surovinu (ponejvíč měď) nakupoval podnik v cizině – ve mzdě ji nechal vyvážet na drát o průměrech nejčastěji 7 až 8 mm a ostatní výrobní postupy až k hotovému výrobku zajišťovala továrna sama.⁴¹ Vedle kabelů se podnik zabíral i vlastní výrobou pryžových směsí, jako první v Československu vůbec vyráběl lakované dráty.⁴² Podnik rostl závratnou rychlostí. V roce 1930 byla zřízena vlastní vlečka umožňující napojení na železniční stanici Praha-Hostivař. Podnik se ve své době stal jedinečným, co do produkce i výrobních kapacit. Zaměstnával

---

³⁸ Státní oblastní archiv v Praze, fond Pražská kabelovna, a. s., Praha, kart. 8, fascikl 39, zpráva Anglo-československé a pražské úvěrní banky o provedené revizi na fě. Pražská továrna na káble s.r.o 1940, s. 2

³⁹ Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku III., P-S

⁴⁰ Jiří Bartoň a kol.; Kniha o Praze 15, nakl. MILPO; Praha 2003., s. 113

⁴¹ SOA Praha, fond Pražská kabelovna, a. s., Praha, kart. 8, fascikl 39, zpráva Anglo-československé a pražské úvěrní banky o provedené revizi na fě. Pražská továrna na káble s.r.o 1940, s.2

⁴² Pro jejich výrobu bylo zapotřebí velkého množství mědi, a proto byla v roce 1923 vybudována vlastní tažárna.

tehdy na 250 lidí.⁴³ V době ohrožení republiky ji neminuli ani významné dodávky orgánům čs. armády (podnik zůstal strategicky důležitý i následně pro Říšskou brannou moc).

O prosperity firmy svědčí i nárůst čistých zisků za léta 1919 – 1938. Zatímco k závěru roku 1919 podle účetní rozvahy akci a pasiv dosáhla Pražská továrna na káble, společnost s.r.o zisku 8283,- Kč, pro rok 1921 už 84217,- Kč, po několika letech víceméně konstantních čísel dochází roku 1927 k nárůstu na 165 925,- Kč, pro rok 1929 už 456 341,- Kč. Světová hospodářská krize zasáhla i Pražské kabelovny. Propad počínaje rokem 1930 (464 596,- Kč) a rokem následujícím (278 151,-Kč) se již nikdy nepodařilo vyrovnat a podobná čísla firma vykazoval až do obsazení Československa.⁴⁴ Ačkoli se může zdát, že roku 1938 došlo pomalu k zdesetinásobení čistého zisku (společnost tehdy vykazovala čistý zisk 1 850 753,- Kč) – jde o omyl v účetnictví. Tuto záležitost řešila po tři léta (1938-1940) daňová revizní komise mající prověřit účetnictví, popř. podložit žádost o daňovou amnestii (pro daň z obrátu) za dotyčný rok. Revizní komise tehdy mj. zjistila rozsáhlé nedostatky vedení podvojného účetnictví za sledované období. Špatné vykazování upisovaných pasiv, chybná ocenění zásob válcovaného drátu a mědi – otázky se ani nezastaví nad správností vykazovaných inventur (zejména poté, kdy tři vagóny válcovaného drátu byly nesprávně vykazovány jako měď aj).

Ačkoli v Hostivaři sídlila továrna (tj. tovární výroby, obytných domků skoupených společně s parcelami při plánovaném rozšiřování závodu z roku 1939 včetně dvou rolí půdy propachtované místnímu velkostatkáři), kancelářské prostory a sídlo společnosti leželo ve vnitřní Praze na Václavském náměstí 49 (tehdy na Praze II) a do ulice 28. října (za války přejmenovaná na Ovocná 13) bylo přestěhováno od října 1939.⁴⁵ K roku 1939 vlastnila firma 5 automobilů. Z toho tři osobní (jedno pro generálního ředitele a zbylé pro zbylé vedoucí továrny) a dva nákladní. Ačkoli evidence účelu používání vozidel byla zavedena, nikdy se nevedla.⁴⁶

Hotové zboží se prodávalo prostřednictvím zástupců s vlastními konsignačními sklady dislokovaných ve větších městech republiky (Plzeň, Teplice, Brno, Olomouc, Moravská Ostrava, Bratislava, Opava), stejně tak v zahraničí (sklady v Haifě a Casablance), popř. od roku 1939 fungoval konsignační sklad v Bruselu. Na domácím trhu byly některé druhy vodičů prodávány na základě komisionářské smlouvy mezi Isomatem a kartelovými stranami z roku

⁴³ Jiří Bartoň a kol.; Kniha o Praze 15, nakl. MILPO; Praha 2003., s. 113

⁴⁴ SOA Praha, fond Pražská kabelovna, a. s., Praha, kart. 9, fascikl 47, Popisník jmění 1919-38

⁴⁵ SOA Praha, fond Pražská kabelovna, a. s., Praha, kart. 8, fascikl 38, Oznámení berní správě o změně bydliště

⁴⁶ SOA Praha, fond Pražská kabelovna, a. s., Praha, kart. 8, fascikl 39, zpráva Anglo-československé a pražské úvěrní banky o provedené revizi na fě. Pražská továrna na káble s.r.o, s.6

prostřednictvím zmíněné kartelové prodejny „Isomat“ s.r.o. v Praze v Ječné ulici, která výnos účastníků kartelu spravedlivě dělila. Jiné druhy vodičů byly sice prodávány přímo, ale jejich ceny byly vázány a podléhaly doзору výkonného výboru, který byl orgánem kartelové dohody.⁴⁷

Šlo o kartelovou úmluvu mezi kabelovnou z 1. srpna 1933 s několika dodatky, který byla po 31. prosinci 1936 prodloužena do konce roku 1941 (aby byla roku 1940 aktualizována). Mezi jednacích strany patřila firma Františka Křížka, Továrna na káble se sídlem v Bratislavě, KABLO (akciová společnost na káble a drátěná lana na Kladně) a kabelárna Emila Kolbena. Smlouva měla vymezit odbytové kvóty na trhu s olověnými kabely mající zabránit nezaměstnanosti a kolísání odbytu, ohraničit působnost (k vyvarování se zbytečných investic do strojního zařízení) na trhu a ustanovit kartelové orgány: „Evidenční kanceláře“ pověřené sledovat objednávky a sestavovat výkazy o odbytu a cenách, „Výkonného výboru“ stanovující ceny a rozdělovací zakázky a „Důvěrníka“ majícího dozorovat nad zachováním smluvních opatření. Ceny, stejně jako administrativní náklady kartelových orgánů aj., se ustanovovaly podle kalkulací společně vypracovaných (rozdělovací klíč zachovával každé továrně třetinovou váhu).⁴⁸ Po březnových událostech 1939 se kartel zúžil o Továrnu na káble se sídlem v Bratislavě, protože rozbitím československého státu odpadal prvotní předpoklad kartelu – a to sdružování tuzemských výrobců. Navíc nebylo myslitelné, aby kabelárna na Slovenku spadala do kartelu továren mající se přizpůsobit jako konstruktivně tak cenově aj. podmínkám kartelového průmyslu Velkoněmecké říše. Nevylučovala se přátelská spolupráce a na přechodnou dobu umístování určitých (blíže nespecifikovaných) dodávek olověných kabelů, ovšem reálnost příslibů není možné fondy doložit a pokud nastaly, patrně nebyly nikterak významné.

V nových poměrech Protektorátu dostala změny i Pražská továrna na káble. Tlaky tehdejší doby nakonec vyústili v přetvoření společnosti s.r.o. drženou v rodině Kolbenových a jejich příbuzných na akciovou společnost. Přerod byl schválen ministerstvem vnitra k 13. květnu 1939. a firma byla přejmenována z „Pražské továrny na káble s.r.o.“ na „Pražská kabelovna a.s.“ (zkráceně PRAKAB a.s.). Akciový kapitál společnosti původně činil 4 400 000,- K a byl rozdělen na 4400 akcií. po 1000 K nominální hodnoty na majitele napsaných a plně splacených. Ustanovením mimořádné valné hromady akcionářů z 30.

---

⁴⁷ SOA Praha, fond Pražská kabelovna, a. s., Praha, kart. 8, fascikl 39, Revisní správa ze dne 28. listopadu 1940, s.2

⁴⁸ SOA Praha, fond Pražská kabelovna, a. s., Praha, kart. 5, fascikl 29, Kartelová smlouva o olověných kabelech, vydání 15. srpna 1933

listopadu 1939 byl akciový kapitál zvýšen na 11 000 000 rozdělených na 4400 akcií nakolkovaných po 2500,- K. Stejně tak byl omezen výnos hlasovacího práva – už nikoli každá akcie poskytovala právo na jeden hlas (nýbrž akcií 10) a byla zrušena funkce generálního ředitele společnosti (namísto něho byl jmenován vrchní ředitel dosazený kabelářským koncernem)⁴⁹

Původní jednání firmy Křižík o převzetí nově vzniklého PRAKABu společně s Českomoravskou (jakožto největším odběratelem) skončilo bez výsledku na neochotě úřadů vydat příslušná nařízení. Tyto povolení byly uděleny až 12. srpna v důsledku nařízení říšského protektora o židovském majetku z 21. června 1939, což otevřelo cestu arizaci kabelovny tím, že většina akcií⁵⁰ skupilo konsorcium v čele s mateřským domem firmou „Křižík-Chaudidor, měďárna, kabelovna a elektrotechnické závody a.s.”⁵¹ Tehdejší akcionáři byly konkrétně: majoritní akcionář firma Křižík-Chaudoir s 2948 akciemi (tj. 67%), společnosti Lange Metallwerke A.G., Aue-Aierhammer vlastníci 1144 (26%) akcií a v poslední řadě vrchního ředitele Engelberta Schicht vlastníci 309 kusů (7%) akcií.⁵² Namísto odstoupivšího gen. Ředitele Ing. K. Juliše byl do čela podniku zvolen baron Ernst von Laer, člen představenstva firmy F.A. Lange Metallwerke A.G., Aue-Aierhammer, majitelky minority akcií společnosti,⁵³ jako výkonný ředitel zde fungoval Engelbert Schicht. Ačkoli tedy „Pražská kabelovna a.s.“ vystupovala jako pobočka „Pražské měďárny a elektrotechnických závodů Křižík a.s.“ ke splynutí obou společností fúzí však nedošlo.

Díky účasti na zvýšení akciového kapitálu fy. F.A. Lange Metallwerke A.G., Aue-Aierhammer ve výši 1 055 000 Říšských marek (mající sloužit k zaplacení pohledávky firmy Křižík z titulu prodeje měďárny v Podmoklech firmě Lange) se v roce 1940 dostal PRAKAB u své banky do dluhu. V důsledku toho – navíc také do plánovaných rozsáhlých přestaveb – byl u banky dojednán úvěr. Kolísalo se mezi 7mi (pro případ, že by firma nedostala k rozšíření podniku povolení) a 25ti miliony korun.⁵⁴

---

⁴⁹ SOA Praha, fond Pražská kabelovna a.s., Praha, kart. 1, Srovnávací text změny stanov firmy „Pražská továrna na káble, a.s.“ s. 2-3 a s.7 a s.7b

⁵⁰ Kupní cena byla určena 3600,- Kč za jednu akcii. Emil Kolen za své akcie vyinkasoval částku 7,920 000,- Kč; pí Gréta Schück-Kolbenová (starší dcera) pak 3,801,600,- Kč.

⁵¹ SOA Praha, fond Pražská kabelovna, a. s., Praha, kart. 4, fascikl 16, Dopis ministerstva obchodu, průmyslu a živností ze 7. listopadu 1939

⁵² SOA Praha, fond Pražská kabelovna, a. s., Praha, kart. 8, fascikl 39, zpráva Anglo-československé a pražské úvěrní banky o provedené revizi na fě. Pražská továrna na káble s.r.o, s.2

⁵³ SOA Praha, fond Pražská kabelovna a.s., Praha, kart. 1, Pražská továrna na káble a.s., Výroční zpráva za rok 1939

⁵⁴ SOA Praha, fond Pražská kabelovna, a. s., Praha, kart. 8, fascikl 39, zpráva Anglo-československé a pražské úvěrní banky o provedené revizi na fě. Pražská továrna na káble s.r.o, s.2

Ze strategických důvodů (vzhledem k direktivám výroby silno- a slaboproudých kabelů a izolovaných vodičů i tomu, že mnichovskou dohodou následným hraničním změnám s rozbitím Československa zbyla na území Čech a Moravy mimo PRAKAB jediné dvě kabelovny) došlo ve válečné době k výstavbě nové haly a rozšíření sortimentu, tj. místních telefonních kabelů a silových kabelů s papírovou izolací.⁵⁵ Ačkoli schválení rozšíření bylo uděleno magistrátem již 19. září 1939⁵⁶ (posvěcené dopředu souhlasem ústřední korporací „Verband deutscher Starkstromkabelfabriken Berlin“) plánované rozšíření, pořízení potřebné strojní výzbroje, aj., se přes prvotní přání rozšířit podnik co nejdříve nezdařilo. Ještě o rok později nebyl přestavba a výstavba nových prostor okolo továrny otevřena a dokončení plánovalo se na první půli roku 1942.⁵⁷

K plánovaným stavební pracím bylo dopředu skoupeno na 16 stavebních parcel či jejich částí (včetně devíti nemovitostí) o celkové výměře 6 ha 40 m² v hodnotě zhruba 1 m² po 60,- K. Vedle rozšíření stávající výrobní haly a přístavby vedlejších dílenských a administrativních budov, se jednalo zejména o výstavbu nové výrobní haly.⁵⁸ Dlouhé 85,05 metrů a široké 45,7 metrů. Vyvýšená a prosklená střední loď haly dosahovala výšky 12,2 metrů, zatímco její boční lodě 5,1 metrů. Ve čtyřech rozích nižších – dvoupatrových – bočních lodích byly vystaveny čtyři různě členité místnosti o rozměrech zhruba 12x12 metrů. Jednalo se: o zaměstnanecké šatny, umývárny s potřebným sociálním zařízením pro pracovníky v zadních rozích (brána při vstupu do výrobní haly hlavními vraty). Obě v druhých patrech. Přízemí rohové místnosti pak čítali mechanickou zkušebnu, sklady, pokoje a kanceláře ředitele zkušebních komisařů v rohu levém zadním. Dále pak kanceláře, místnost expedice a pak prostor vyhraněný zkušebně (se stykači, rozvody) po stranách předních. V zadní části pak místnosti k vlhčení papírů, horkovodní měnič a vinutí drátů, na straně pravé pak překládací stanici.⁵⁹ Nezastavěná a nijak nevyužívaná část skoupených parcel pak byla pronajata velkostatkáři Černému (za rok 1939 činilo nájemné 2500,- K)⁶⁰

---

⁵⁵ SOA Praha, fond Pražská kabelovna, a. s., Praha, kart. 4, fascikl 16, Dopis z magistrátu hlavního města Prahy ze dne 12. října 1940

⁵⁶ SOA Praha, fond Pražská kabelovna, a. s., Praha, kart. 4, fascikl 16, Dopis ministerstva obchodu, průmyslu a živností ze 7. listopadu 1939

⁵⁷ SOA Praha, fond Pražská kabelovna a.s., Praha, kart. 1, Pražská továrna na káble a.s., Výroční zpráva ke IV. řádné valné hromadě akcionářů dne 30. června 1942 za obchodní rok 1941

⁵⁸ SOA Praha, fond Pražská kabelovna, a. s., Praha, kart. 4, fascikl 21, Geometrický plán pozemků Pražské továrny na káble v Hostivaři

⁵⁹ SOA Praha, fond Pražská kabelovna, a. s., Praha, kart. 4, fascikl 22, Plány továrny 1940

⁶⁰ SOA Praha, fond Pražská kabelovna, a. s., Praha, kart. 8, fascikl 39, zpráva Anglo-československé a pražské úvěrní banky o provedené revizi na fě. Pražská továrna na káble s.r.o, s.6

Válečná výroba byla sice poznamenána navyšováním objemu výroby, avšak obrát oproti předválečným letům klesal v důsledku vzrůstu nákupních cen surovin a materiálů. Rovněž se ve finálním zúčtování projevilo odčerpáním části zisků firmou Křižík ve formě zatížení z titulu různých praxí: účtování přes suroviny, podobně jako dikci ne vždy příznivých exportních cen⁶¹ daných druhou kartelovou dohodou z roku 1940 mezi firmou Křižík-Chaudoir (s včleněnou Hostivařskou továrnou) a Továrnou na káble a drátěná lana na Kladně. Ta podle nového klíče nechávala firmě Křižík-Chaudoir jen třetinovou působnost ve výrobě ocelových kabelů, navíc se podle této smlouvy Křižíkovy závody zavázaly nevyrábět silnoproudé kabely od napětí 17 kw a do průřezu 150 mm.⁶² Podobně se tak Křižík-Chaudoir (PRAKAB) vzdal ve prospěch Kladenského závodu výroby dálkových kabelů (výměnou za výrobu kabelů slaboproudých, pro které byla téhož roku rozšiřována výroba. I tak měl být deficit kryt potřebou Říše).⁶³

Po válce se podnik původním vlastníkům nevrátil. Byl zestátněn a následně začleněn do národního podniku „Elektrotechnické závody Křižík“ a brzy nato do nově založeného národního podniku „Kablo Bratislava“ spojující všechny československé kabelovny. Nezůstalo tomu dlouho. V roce 1948 došlo na základě centrálního nařízení k určení specializací v rámci československých kabeloven. Pro Hostivařskou kabelovnu to znamenalo přeorientování výroby. Byla zastavena výroba telefonních kabelů, kabelů pro střední napětí a vodičů s pryžovou a textilní izolací. Do sortimentu přibyla měděné kabely s PVC izolací s jmenovitým napětím do 1kV, telefonní kabely pro vnitřní rozvody, regulační a řídicí kabely, letištní a letecké vodiče. Podnik opět nabyl samostatnosti a byl přejmenován na „Kablo Hostivař“, aby později, v roce 1958, byl integrován společně s dalšími kabelovnami do národního podniku „Kablo Kladno“.⁶⁴

---

⁶¹ Tamtéž; s.4-5

⁶² SOA Praha, fond Pražská kabelovna, a. s., Praha, kart. 5, fascikl 29, Kartelová smlouva z 1.1.1940, s. 5-7

⁶³ SOA Praha, fond Pražská kabelovna, a. s., Praha, kart. 5, fascikl 29, Náčrtek o jednání tvořící se nové české skupiny výrobců kabelů olověným pláštěm a izolovaného materiálu na území Protektorátu Čechy a Morava z 28.3.1939, s.3

⁶⁴ zdroj: internetové stránky PRAKAB < <http://www.prakab.cz/company/company/history/> > [18. července 2012] & Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku III., P-S

4. Papírenský průmysl

Obě hostivařské papíry jsem do své práce zařadil s jasným úmyslem. Ačkoli se papírnictví může zdát jako obor okrajový, přece si oba závody dokázaly díky zkušenostem, vědomostem a svým způsobem i houževnatosti obou majitelů vydobýt významné postavení: jeden podnik na trhu domácím a druhý zaměřený převážně na export na trzích zahraničních. Paradoxně oba závody díky válečnému hospodářství a omezenému zásobování surovinami omezovali výrobu, až ji museli zastavit úplně. Po marné snaze o oživení během pár poválečných let přišly s novou dobou jiné poměry, oba závody skončily v jednom n.p. a doznaly široké reorganizace. Mluvím o papírnách Hlavatý a spol. a továrně na ražené nálepky Františka Kotrby.

4.1. Papírny Hlavatý a spol.

„V Hostivaři za tratí, dělaj papír Hlavatí“⁶⁵ – zněl dobový slogan odrážející přítomnost papírenského podniku rodiny Karla Hlavatého., knihaře narozeného v Plzni 31.3.1870. Původně plzeňský závod původně založený roku 1893⁶⁶ v jihozápadních Čechách jako malé knihařství se v čas první světové války přestěhoval (1917) do Královských Vinohrad (tehdejší Lublaňská 34), kde byla vybudována výroba úklidového a kobercového papíru, a zakrátko začal vznikat sesterský závod také v Hostivaři č.p. 700,⁶⁷ kam byla přenesena veškerá výroba. Na Vinohradech zůstaly – vedle bytu obou synů a jejich rodičů - jenom kanceláře. Sama firma Karel Hlavatý a spol. v Praze XIII. Vznikla koupí (zapsána do obchodního rejstříku 30. září 1937 na základě usnesení konaného 1. července téhož roku) bývalé firmy jednotlivce společník pány Karlem a Aloisem Hlavatým od svého otce p. Karla Hlavatého – kupní cena se pohybovalo okolo 700 000,- Kč. Firma měla též pronajato skladiště na žižkovském nádraží. Roční obrat za rok 1937 činil asi 3 miliony korun.⁶⁸ Zaměstnávala pravidelně cca. 45-50 dělníků, v sezónních dobách pracující někdy i na dvě směny (tehdy si výpomocí a na dobu určitou vydržovalo dělníků až 60) a 9 úředníků.⁶⁹ Týdenní kapacita provozovny byla celkem

⁶⁵ Marie Zdeňková, kronikářka MČ Prahy 15 in Kronika MČ Prahy 15 2009

⁶⁶ Ačkoli některé sekundární zdroje někdy zmiňují datum 1897, řídil jsem se nakonec podle informací, které k oslavě otcových 70. narozenin do výroční správy poznamenal jeho syn a jmenovec Karel Hlavatý ml.

⁶⁷ Na adrese V chotejně s č.p. 700,

⁶⁸ O rok dříve byl obrat sotva poloviční. O rok později přesahoval již 5 milionů korun.

⁶⁹ SOA Praha, Fond: Hlavatý Karel a spol. (1938-1948), kart.1, sign. I., inv. č. 1, Výroční zpráva za rok 1937, s.1

70 až 80 tisíc metrů papíru. Splnění ovšem bylo závislé na dodávkách jakostního papíru, jakož i na dostatku ostatních surovin (zejména během válečné a poválečné výroby vážly dodávky důležitého lihu na ředění barev, klihu aj.).⁷⁰

Díky podnikatelským aktivitám synů, staršího Aloise (*13.4.1908) a zejména pak Karla (*24.10.1912), kteří firmu převzali v roce 1937⁷¹ firma úspěšně rostla a díky novým rozšířením provozoven a modernímu – až baťovskému⁷² – vedení si firma získala přední místo ve výrobě voskovaných úklidových a kobercových papírů, pro které systematicky vedenou reklamou a sítí obchodních zástupců (pro rok 1938 bylo jich evidováno celkem 5 a měli působnost až na Slovensko a Podkarpatskou Rus, leckdy používali podniková vozidla) získávala stále větší odbyt. Firma disponovala bohatým výrobním sortimentem – jednalo se o potištěné obaly; lepenkové krabice, kloboukových obalů, dopisové konfekce, obálek, vlnitou lepenku a zušlechtěné papíry s tištěným vzorem, papíry na dorty a krajkové papíry (stejně jako hromadu jiných papírů pro cukráře) aj. potravinářské papíry⁷³ a během války pak i zatemňovací papír, ale dva z jejích výrobků vystupují do popředí především. Jednalo se o úklidové voskované či lakované papíry sloužící jako snadno omyvatelná imitace potahu stolů, poliček nebo koberců. Kobercový papír lakovaný s vložkou *Lakolík* byl vyroben z žlutého upravovacího papíru (dříve ze žlutého superioru) v šířce 100 cm, balený v kotoučích po 9 metrech (přičemž váha jednoho kotouče byla cca. 9 kilo). Proti trhání měl na okrajích přízové vložky, byl omyvatelný a vzdoroval vlhku.⁷⁴ Úklidový papír lakovaný bez vložky zn. *Voskalík* z bílé chromonáhrady (nebo z duplex-kartonu) s šedým spodkem stejné šíře balen v kotoučích po 25 m (váha jednoho kotouče byla cca. 6 kg). Šlo v podstatě o slabší voskovanou variantu.

Na začátku 1938 pak byla skoupena parcela v rozloze 3500 čtverečních metrů, zadána zakázka firma ing. Václava Kopeckého a k 18. červenci 1938 započala nové stavby vnitřním uspořádáním vyhovující požadavkům a rozsahu závodu (roku 1940 pak pokračovaly práce na výstavbě skladiště, rozšíření výrobní haly a výstavbě budovy, do které byl pro nedostatek

⁷⁰ SOA Praha, fond Hlavatý Karel a spol. (1938-1948), kart.5, sign. IV., inv. č. 1, Dopis národnímu podniku velkoobchodnímu NARPA z 8. září 1948 o pozastavení prodeje

⁷¹ Prozatímní inventární seznam, fond Hlavatý Karel a spol., Státní oblastní archiv v Praze, s.2

⁷² Tímto slovem jsem chtěl narazit nejen na proslulé zacházení se zaměstnanci, pro něž fungovala s podniku vlastní jídelna s rádiem, přispívání na úrazové fondy zaměstnanců při významných příležitostech (jako např. 70 narozeniny otce obou továrníků v březnu 1940) jako i zřízení zaměstnanecké knihovny. V roce 1940 děti pracovníku obdrželi od firmy dar na vkladní knížky v hodnotě 1400,- Kč, firma vyplácela hojně též mimořádné a Vánoční odměny.

⁷³ Jako významný činitel potravinářského průmyslu měla firma Hlavatých podle tehdejších předpisů bezplatný nárok na pohonné hmoty pro svá vozidla. V areálu měla tedy vlastní benzínovou pumpu – in Marie Zdeňková, kronikářka MČ Prahy 15 in Kronika MČ Prahy 15 2009

⁷⁴ Slogan: Chovala si doma štiku v akváriu z Lakolíku

surovin⁷⁵ dán papírenský stroj na výrobu celulózy ze slámy,⁷⁶ avšak tato výroba nesplnila očekává patrně kvůli řadě potíží a nedostatek vodních zdrojů).⁷⁷ Počítalo se s dokončením k prosinci 1938, kdy sezónní zakázky (zejména vánočního papíru) budou prodány a sklady se budou snadno stěhovat. Jenže kvůli zářijovým událostem 1938 bylo dokončení naplánováno na začátek roku 1939.

Šlo o výrobní halu moderně vybavenou: stroje byly seřazeny tak, jak směřuje výrobní proces, aby se vyhnulo zbytečnému přenášení, zdržování a zmatkům. Každý stroj měl vlastní elektroměr a vypínač umístěný na dosah ruku, kdyby došlo během provozu k úrazu. Kotelna s parním kotlem měla zajišťovat jak vytápění haly tak zejména vytápění strojů (úspornější, než doposavad používané vytápění plynové). V továrně byly dále umístěny garáže, vlastní transformační stanice a tři provozní kanceláře ředitele, vedoucího výroby a výpravy. Kontrola příchodu a odchodu zaměstnanců byla zajištěna kontrolními hodinami firmy International USA. Patrně se počítalo s budoucím rozšířením, neboť betonová budova byla navržena tak, aby ji bylo po otevření střechy z lepenkové krytiny snadno navýšit o patro a rozšířit pracoviště na 1200 m² (plány na přistavěné druhého patra sloužící jako skladiště, strojnické dílny a pak umývárny a šatny zaměstnanců mající tak vyklidit první patro nebyly naplněny pro všeobecný zákaz staveb po dobu války z května 1941).⁷⁸ Rozvodné zařízení – vzhledem k betonové podezdívce – nebylo vsekáno do zdí nýbrž vedeno povrchově, což při potřebě rozšířit provoz umožňovalo bez zbytečných průtahů a bourání zdí rozšířit vedení plynu, páry, vody, elektřiny či telefonu. K továrně – vzhledem k liknavosti úřadů – byla vedena silnice od Štěrbol pořízena vlastním nákladem.⁷⁹

Dramatické události podzimu 1938 byly nakonec svým způsobem dramatické i pro podnik samotný. Nešlo ani tak o ztrátu odbytišť jako spíše o spekulace nad krytím pohledávek zejména z Maďarské strany (které se nakonec na rozdíl od Německých ukázaly jako nedobytné) a pak v doslova šibeničním termínu vyklízení a odeslání ze zabraného území.⁸⁰ Přesto neduhy války dohnaly Hlavatého závod až tak říkajíc „třetí válečné léto“ 1942. Válečná výroba pro nedostatek surovin se poznamenala na snižování výroby. Zatímco v říjnu

⁷⁵ Mezi hlavní suroviny potřebné k výrobě počítal se celulózní papír, klíž aj. lepidla, kaolin, lín, odpadové papíry, popř. kukuřičná sláma, barviva (tekutá, prášková), laky, vodní skla, nitě,

⁷⁶ Prozatímní inventurní seznam, fond Hlavatý Karel a spol., Státní oblastní archiv v Praze, s.2

⁷⁷ Státní oblastní archiv v Praze, fond Hlavatý Karel a spol. (1938-1948), kart.1, sign. I., inv. č. 1, Výroční zpráva za rok 1940, s. 1

⁷⁸ SOA Praha, Fond: Hlavatý Karel a spol. (1938-1948), kart.1, sign. I., inv. č. 1, Výroční zpráva za rok 1941, s.2

⁷⁹ SOA Praha, Fond: Hlavatý Karel a spol. (1938-1948), kart.1, sign. I., inv. č. 1, Výroční zpráva za rok 1938, s.1-2

⁸⁰ SOA Praha, fond Hlavatý Karel a spol. (1938-1948), kart.1, sign. I., inv. č. 1, Výroční zpráva za rok 1938, s.1-

1941 bylo vyrobeno 384 rolí šedého papíru, v březnu 1942 výroba klesla na 152 rolí (o hmotnost 13 530 kg).⁸¹ Ostatně pár produkce nastartovaný polovinou roku 1941 netřeba mapovat jen na zlomkovitých údajích o plánech výroby jako i ohlasu zákazníků (zejména zájmu o úklidové papíry), které - pravidelně zesilovaný předvánočním a velikonočním gruntováním – nebraly konce od prvních let války:

*Za váš dárek velký dík,
pod stromeček Lakolík,
mámě z očí radost lita,
to pohodlíčko co ji skýtá!*⁸²

Když na venkově v každé domácnosti nastal „generální úklid“, obchodníci s žádostmi přidávali, že snad není hospodyňky, která by nežádala Lakolík aj. papíry na podlahu.⁸³ Poptávka byla rozdmýchávána četnou inzercí v Pestrém týdnu a jiných periodikách, avšak pro potíže se zásobováním (zejména kvůli již zmíněným nízkým přidělům papíru a lihu) se společnost ocitala doslova jako v novozákonním příběhu o Ježíši, který měl několika košíky chleba a ryb nasytit dav. Věrohodně to zhodnocoval dopis Jana Strašila, majitele obchodního domu v Chotěboři, z 1. prosince 1943 – Vánoce jsou co by dup, Lakolíka sobě kup, - čteme stále v denním listě, není však k dostání v místě!⁸⁴ Čím rostly potíže se zásobením, tím byly častější dopisy pracujících žen a hospodyněk stejně jako obchodníků úpěnlivě žádající o zaslání rolí lakovaných a voskovaných papíry. Prosby o zaslání alespoň pár metrů role nešetřili líčením předností, které jsou oba výrobky schopné zastat při úklidu. Výjimkou nebyly ani stížnosti, kolik marného času drhnutím podlah ženy zkroušené prací a starostmi o děti a domácnost promrhají bez kobercového papíru a jakže je k vzteku, že přes inzerci není nikde k dostání.

*Vážený Hlavatý!
Kdekdo u nás pláče vzdychá,
Prodejte nám „Lakolíka“*

⁸¹ SOA Praha, Fond: Hlavatý Karel a spol. (1938-1948), kart.5, sign. VI., inv. č. 1, přehledy výroby

⁸² SOA Praha, Fond: Hlavatý Karel a spol. (1938-1948), kart.5, sign. IV., inv. č. 1, dopis Antonie Benešové – Papírnictví Přerov nad Labem č. 94

⁸³ SOA Praha, Fond: Hlavatý Karel a spol. (1938-1948), kart.5, sign. IV., inv. č. 1, dopis Nákupního, výrobního, stavebního a úsporného družstva z Hradební ulice na Praze I, z 29.4.1948

⁸⁴ SOA Praha, Fond: Hlavatý Karel a spol. (1938-1948), kart.5, sign. IV., inv. č. 1, dopis Jana Strašila – Módní dům v Chotěboři z 1.12.1943

*Proto prosím o laskavé zaslání několika kousků pro útěchu.*⁸⁵

V novinách jest rámusu a křiku,

O tom Vaše Lakolíku,

Zeptejte se ale obchodníka, ten Vás odbude

Lakolík? Ten již nebude!!!

*Podepsána: Jedna nespokojená.*⁸⁶

V posledních dvou letech války nakonec oblíbený úklidový papír pro nedostatek vhodných surovin vyráběn nebyl vůbec. Jak se továrník v jedné odpovědi omlouval: *inserujeme jen z toho důvody, aby jeho dobré jméno nevymizelo s paměti našich odběratelů do té doby, než výroby opět zahájíme.*⁸⁷ Firma dostávala nepatrné množství materiálu z kterého se snažila vyrábět náhradní druhy barevných papírů, ty však dodávala pouze obchodníkům a odborným papírnickým závodům, čímž zklamala řadu řadových jedinců neváhajících obracet přímo na továrnu se s žádostmi o zaslání alespoň několika metrů úklidových papírů.⁸⁸

Poválečná snaha o opětovné pozvednutí podniku neměla dlouhé trvání. Po osvobození, patrně r. 1946, byla rozšířena výroba do Vamberku s vizí zřídít výrobu papírových sáčků a táček pro cukrářské výrobky, snad i lepenkových krabic.⁸⁹ Ústřední výroba byla řízena společně z kanceláří na Vinohradech. Dokonce se pár let zdálo, že firma v bude úspěšná opětovném navázání na předválečnou tradici. Továrník Karel Hlavatý se aktivně zajímal o možnost promítání reklam v biografech⁹⁰ a tisku,⁹¹ budoval novou síť obchodních zástupců a v předvečer roku 1948 se dokonce stal členem Československo-italské hospodářské komory

⁸⁵ SOA Praha, Fond: Hlavatý Karel a spol. (1938-1948), kart.5, sign. IV., inv. č. 1, dopis Jana Strašila – Módní dům v Chotěboři z 14.11.1942

⁸⁶ SOA Praha, Fond: Hlavatý Karel a spol. (1938-1948), kart.5, sign. IV., inv. č. 1, dopis z 29.10.1942

⁸⁷ SOA Praha, Fond: Hlavatý Karel a spol. (1938-1948), kart.5, sign. IV., inv. č. 1, dopis Marii Kněžkové v Schlicffenově ulici č.p. 1 v Přerově

⁸⁸ Tamtéž

⁸⁹ Tradice výroby papírových košíčků pro cukráře měla firma ještě před rokem 1937, kdy koupila z Německa nový plnoautomat na výrobu papírových košíčků, zatímco starší automaty byly ponechány jen pro výrobu lahvových uzávěrek.

⁹⁰ SOA Praha, fond Hlavatý Karel a spol. (1938-1948), kart. 1, , sign. I., inv. č. 10, dopis PRUNA, akc. Společnosti pro obchodní a průmyslový nábor Karlu Hlavatému 12.11.1946

⁹¹ V roce 1946 inzerovala firma do novin Právo, Právo lidu, Lidová demokracie, Svobodné noviny, Rudé právo, Mladá fronta, Zemědělské noviny; posléze brněnských periodik: Čin, Rovnost, Národní Obroda, Slovo Národa, Svobodné Noviny; ostravských: Nové Slovo, Nová Svoboda, Čs. Demokracie, Hlas; plzeňských: Svobodný Směr, Nový Den, Pravda, Květen; a časopisů Naše domácnost, Svět mladých žen, Venkovská žena, Svobodné Slovo, Vlasta, Beseda naší rodina a Jihočech (zejména u časopisů je patrný okruh klientů – žen hospodyněk – pro které byl výrobek primárně určen).

předjímající tak přípravy účasti na dubnovém veletrhu v Miláně (12. – 27. dubna 1948). Firma se snažila též exportovat na francouzsko-belgický trh. Účasti Hlavatého továrny na mezinárodním veletrhu konaném 26. srpna – 6. září v belgickém Gentu nebyla (tentokrát) již národní správě podniku povolena.

Jak vyplívá, 18. března 1948 byla na podnik uvalena národní správa. Vamberský závod spadl pod správu Národních podniků Krkonošských papíren a hostivařský závod pod n. p. Západočeské papírny. Kanceláře na Vinohradech byly později zrušeny.⁹² Zakrátko po znárodnění došlo v podniku k řadě výrobním změnám. Navzdory akutnímu nedostatku textilií a vydatné poptávce po nich byla výměrem ministerstva průmyslu z 26. února 1948 zastavena k 1. září na dobu neurčitou výroba úklidového papíru Voskalík.⁹³ Stejně tak nízké přiděly lihu (nutné ke zpracování švýcarských barev) a papíru hrozili zastavením provozu (pro rok 1949 byla plánována potřeba 840 t papíru a 6800 l lihu).⁹⁴ S novou dobou přišla i reorganizace prodejních poměrů v celém papírenském sektoru. Západočeské papírny n.p. sloučením všech závodů přejali celek 86 obchodních zástupců a košatá síť (zahrnující i Slovensko) byla k 30. červnu 1948 postupně regulována.⁹⁵ Po znárodnění podniku Karel Hlavatý s rodinou emigroval a zbytek života strávil v Austrálii, kde vybudoval prosperující kartonážní firmu. Alois Hlavatý zůstal v Čechách a jak vyučený kartonážník zůstal v oboru. Do důchodu odešel z Papirografie na Vápence, závodu patřícího národnímu podniku Pražské papírny. Po zbytek svého života, do roku 1996, kdy zemřel, bydlel v bývalém sídle firmy v Lublaňské ulici.⁹⁶

4.2. Továrna Františka Kotrby na ražené nálepky

Majitel František Kotrba (narozen 1892) byl původním povoláním zřejmě lékárník a drogista, který v roce 1917 koupí získal výrobu kosmetických přípravků MARS v tehdejší Krakovské ulici. Protože pro adjustáž svých výrobků používal v hojné míře ražené nálepky, stal se brzy společníkem J. Goldschmita, který ve svém domě ve Vršovicích čp. 225 měl dílnu na výrobu ražených nálepek založenou v r. 1884, a v roce 1923 stal se jejím jediným

---

⁹² Prozatímní inventární seznam, fond Hlavatý Karel a spol., Státní oblastní archiv v Praze

⁹³ Podobně jako dopisové konfekce, obálek a papírů zušlechtěných a tištěných forem.

⁹⁴ SOA Praha, fond Hlavatý Karel a spol. (1938-1948), kart. 1, , sign. I., inv. č. 10, dopis Západočeských papíren n.p. k rukám ředitele Vejara z 10. září 1948

⁹⁵ Tamtéž: Dopis Okresnímu úřadu ochrany práce o rozvázání pracovních poměrů se zaměstnanci Stárkem, Kurelem a Soukupem

⁹⁶ Marie Zdeňková, kronikářka MČ Prahy 15 in Kronika MČ Prahy 15 2009

majitelem.⁹⁷ Roku 1926 prodal výrobu kosmetických přípravků a ražené nálepky začal vyrábět pod stále ještě firemním označením MARS.⁹⁸ Již jeho předchůdce získal svým nálepkám dobrou pozici nejen v Čechách, ale i v cizině a nový majitel této výroby začal ještě více své obchodní spojení doma i v cizině rozšiřovat. Ve vývozu nálepek zhotovovaných zakázkovým způsobem, se zaměřil zejména na Nizozemí, Skandinávii, Německo, Švýcarsko a Itálii, ale dodával téměř do všech evropských států a vedle toho udržoval obchodní spojení i s Afrikou, Asií (zejména Indií), Amerikou a Austrálií.⁹⁹ Kromě nálepek vyráběla firma i gumované papíry, ražené dopisní obálky a obálky, vizitky jako i lepicí pásy s potiskem, pro které zhotovovatel vyráběl i navlhčovací strojky, které zhotovovala výlučně na objednávku ve svých ryteckých dílnách. Po válce se pak firma zabývala vedle toho výrobou ražených nálepek, kaučukových razítek, lepidel a výrobu pestrých a natíraných lakovaných papírů.

Továrna úspěšně rostla. Obrat čítající 24 088,- pro rok 1924 se téměř za sedm let zčtyřnásobil na 101 551,- Kč (1931).¹⁰⁰ Už roku 1933 kupuje František Kotrba v Hostivaři na adrese Praha - Hostivař, Dolnoměcholupská. čp.171 vlastní tovární objekt od profesora J. Navrátila v hodnotě 180 000,- Kč,¹⁰¹ kam po provedení nutných adaptačních prací a po zřízení vlastního moderního bytu v zadní části pozemku, přenesl výrobu z Vršovic.¹⁰² Výroba po přenesení do Hostivařského areálu byla zřízena v 6ti velkých místnostech dvou budov vybavených příslušnými stroj. Se dvěma kanceláři. Z dostupných archiválií je patrné, že zaměstnávala průběžně 6 – 10 zaměstnanců s průměrnou týdenní mzdou 140,- Kč, respektive pololetní celkovou 1337,- Kč.¹⁰³ Bohužel z dochovaných výkazů platebních není patrné, jak dlouhá byla pracovní doba, aby údaje umožnili jakkoli kvalifikovanější propočet a potvrdit závěr archiváře n.p. PAS a tvůrce inventární seznamu o vykořisťování zaměstnanců.

První nemalé komplikace přinesla podniku jeho obchodu hospodářská krize. Díky dvojitým placením nemalých cel dovozu surovin (zejména nenahraditelných podkládaných zlatých a stříbrných papírů vyráběných – dle slov továrníka – *pouze v Německu a pak ve*

---

⁹⁷ Celá záležitost se neobešla bez soudních sporů, osočování z podjatosti rozhodců v rozhodčím řízení a urážek na cti. Kde ovšem jádro sporu leželo není z archiválií patrné.

⁹⁸ Prozatímní inventární seznam, fond Kotrba František, továrna ražených nálepek, Praha, Státní oblastní archiv v Praze, s.1

⁹⁹ SOA Praha, fond fond Kotrba František, továrna ražených nálepek, kart.5.; sign. IV., inv. č. 27- 110

¹⁰⁰ SOA Praha; fond Kotrba František, továrna ražených nálepek, kart.1; sign II, inv. č. 13, Daň z obratu

¹⁰¹ Nahradila tak firmy Evžena Würzburga „Ancona“ – továrnu rybích konzerv, lahůdek a hořčice.

¹⁰² SOA Praha; fond Kotrba František, továrna ražených nálepek, kart.1; sign. II, inv. č. 7

¹⁰³ SOA Praha; fond Kotrba František, továrna ražených nálepek, Praha – Hostivař, kart.2, sign II, inv. č. 7, výplatnice za měsíc prosinec 1936

velice ubohé kvalitě ve Francii)¹⁰⁴ a následného vývozu zboží odpadala cenová výhoda oproti tamním nálepkárnám, což iniciovalo snahu Fr. Kotrby na Celním úřadu o udělení úlev mající usnadnit pohyb bariérami ohraničeném mezinárodním obchodě stejně jako devizového povolení na zmínění zlatý papír. Ačkoli korespondence nepostrádala dvouletou statistiku poklesu zákazníků a rozhořčený dopis nad nesmyslností stesků nad nezaměstnaností a krachujícím průmyslem na straně jedné a podkopávání nohou činným snahám na straně druhé, zažívala firma, která přes exportní obtíže vyvezla roku 1936 na 60% produktů, těžké časy.¹⁰⁵

Roku 1933 vstupuje Kotrba do koncernu výrobců nálepek,¹⁰⁶ založeným společností „Omnia“ pro vedení a revisi průmyslových organizací, tvořenou z 22 výrobců republikových nálepek a tiskařských rytin. Cílem koncernu měla být synchronizace postupů, sjednocení cen a důsledné argumentace svých požadavků. Negativně pak komentují zavedení sankcí proti Itálii (jednomu ze tří hlavních Kotrbových vývozců) jako i devalvace koruny s vysvětlením, že devalvovaná koruna v situaci, kdy je zboží vyváženo v korunách ale materiál nakupován ve valutách znehodnocovalo Kotrbovy výdělky tak, že za zboží dostal cca. o 20% méně a zhruba stejně na materiálu zaplatit víc.¹⁰⁷ O znehodnocování pohledávek ani nemluvě.¹⁰⁸ Všeobecné zhoršení ekonomické situace také dobře rekonstruuje korespondence s Berní správou na Královských Vinohradech,¹⁰⁹ kdy se František Kotrba léta snažil o umenšení a revize povinných dávek s poukazem na nedostatek financí, nepřesnost vstupních sum či logickou nemožnost takové částky se současným celním systémem a proexportní firmou splácet¹¹⁰. *Platím-li do levé kapsy, nezbude mne pro pravou. Samozřejmě nezbude ani pro mě.*¹¹¹

Už takhle pokřivený vývoj podniku většinou do zahraničí, kde se firma těšila kvalitní pověsti, zastavila až okupace. Nejenom omezením exportu, ale i úředním omezením výroby pro válečný průmysl neužitečných nálepek. Naděje na lepší výhlídky nepřineslo ani

---

¹⁰⁴ SOA Praha; fond Kotrba František, továrna ražených nálepek, kart.1; sign II, inv. č. 16, Dopis celnímu úřadu z 21. března 1932

¹⁰⁵ Tamtéž

¹⁰⁶ SOA Praha; fond Kotrba František, továrna ražených nálepek, kart.1; sign II, inv. č. 11, Koncer výrobců nálepek 1933-1937

¹⁰⁷ SOA Praha; fond Kotrba František, továrna ražených nálepek, kart.1; sign II, inv. č. 13, Dopis berní správě na Král. Vinohradech o žádosti zrušení platebního rozkazu č. 19143 na daň důchodovou a přechodnou přírážku pro rok 1935

¹⁰⁸ Dvojnásobná devalvace v závěru znehodnotila Kotrbovy pohledávky o celých 40%.

¹⁰⁹ SOA Praha; fond Kotrba František, továrna ražených nálepek, Praha – Hostivař, kart.1; sign II, inv. č. 11 Daň z příjmu a důchodová 1927-1938

¹¹⁰ Podle dopisu adresovanému Svazu obchodu a průmysl papírnickému v Praze z 14. května 1935 se mu nákup surovin v Rakousku prodražil o 60%.

¹¹¹ SOA Praha; fond Kotrba František, továrna ražených nálepek, Praha – Hostivař, kart.1; sign II, inv. č. 11 Žádost Berní správě na Král. Vinohradech o zrušení platebního rozkazu č. 19143 na daň důchodovou

osvobození. Výroba nezaznamenala obrat, továrna využívala nepatrnou část své původní kapacity (2-3 zaměstnance s tím, že jeden z nich byl rytec p. Hybeš a většinu záležitostí obsluhoval továrník Kotrba s dokonalou zručností sám) schopné v plném provozu zaměstnávat 15-20 lidí.¹¹² Za rok 1946 činil celkový obrat společnosti pouhých 121 000,- Kčs.¹¹³ Pro vykreslení kontrastu: spotřeba plynu pro rok 1946 činila 3.000 metrů krychlových (s poznámkou, že čtyři měsíce plyn nešel) zatímco v roce 1937 činila spotřeba celých 28.000 m³. O rok později se již vzpíral statistickému oddělení Hospodářské skupině průmyslu a papíru, když nevyplnil hlášení o výrobu. *Prý – pracuji tak minimálně, že za hlášení to vůbec nestojí.*¹¹⁴ Tedy téměř desetkrát více. Výroba vázla a továrník k utržení alespoň nějakého zisku nevyužívané prostory pronajímal.¹¹⁵

Ke dni 5. dubna 1949 byla na návrh Odvodní rady ve Strašnicích vyslána do podniku odborná komise n.p. Západočeských papíren. Výroba stála. Účetnictví bylo naprosto zanedbáno. Nevalné skladové zásoby klihu, dextrinu, škrobu atd. dle nálepek členové komise patřilo ještě k válečnému původu.¹¹⁶ Všudypřítomný nepořádek v dílnách, skladištích a kancelářích neumožňoval provést jakkoli obecnější zjištění o stavu podniku. K svému ani nepřidal majitel, který přes údajnou opilost nebyl schopen vysvětlit, proč podnik přes část moderních strojů nepracuje.¹¹⁷ Ještě téhož dne byla fabrika zapečetěna a František Kotrba nařčen z porušování ustanovení § 30 zákona ze dne 27. října 1948 o pětiletém hospodářském plánu. Zakrátko nato (po zjištění, že podnik není provozuschopný), 30. dubna 1949 byl dán do národní správy Západočeských papíren a majitel byl pro rušení pětiletého plánu vzat do vazby. Uvedení výroby do plného chodu a to nejen po stránce odborně-výrobní, ale také obchodní a administrativní požadovalo nejen zkušeného personálu (rytců, techniků), zásob a hlavně – tržních příležitostí. Komise v době zostřující se administrativního řízení hospodářství vehementně odmítala Kotrbovi poukazy na obnovení exportního charakteru podniku s tím, že nejde renovovat celou výrobu na základě jediného argumentu, že kdysi takhle podnik

---

¹¹² Tamtéž: protokol o provedení prohlídky u fy Františka Kotrby, výroby ražených nálepek a rytectví, v Hostivaři, Dolnoměcholupská 171.

¹¹³ SOA Praha; fond Kotrba František, továrna ražených nálepek, kart.1; sign II, inv. č. 13

¹¹⁴ SOA Praha; fond Kotrba František, továrna ražených nálepek, kart.1; sign I, inv. č. 10, Dopis statistickému oddělení hospodářské skupiny průmyslu papíru z 17. listopadu 1947

¹¹⁵ Po uvalení státní správy šlo o firmu Zeman a spol, plechové obaly, která byla u továrníka akorát v exekuci.

¹¹⁶ Protokol n.p. PAS: „Likvidace a převzetí někdejšího Vašeho střediska Kotrba-Hostivař“ z 3.3.1952 popisoval suroviny jako prohnílé a znehodnocené nevhodným a dlouholetým (cca. 20 let) skladováním.

¹¹⁷ Např. veškeré stroje na gumovaný papír doporučovala odborná komise Západočeských papíren vyslaná do fy 5.4. 1949 zcela obměnit. Dokonce některé ze strojů byly Kotrbovy vlastní výroby. Kotrba podle komise pracoval pro některé národní podniky oboru poživatinářského a zhotovoval nějaké papírové součásti ke kondenzátorům pro n.p. Tesla

fungoval.¹¹⁸ Na konci roku 1949 byla národní správa předána komunálnímu národnímu podniku Pergamentka s tím, aby byla provedena likvidace firmy a část strojů predisponovala do jiných závodů likvidátora (zejména do kmenových závodů v Hostivaři). Roku 1951 bylo výrobní středisko „Kotrba“ vyrábějící patrně jen lepící pásy předáno do správy n.p. Pražských papíren, který nejspíš r. 1952 středisko zlikvidoval tak, že výrobu přenesl do Vršovic a uvolněnou budovu dal k dispozici dislokační komisy. Do prázdných budov byla přestěhována bývalá Chepa ze Smíchova, továrna na chemický papír - s podmínkou, že provozovny v Hostivaři modernizuje a rozšíří, jak si žádala domácí potřeba i objednávky ze zahraničí.¹¹⁹

---

¹¹⁸ SOA Praha; fond Kotrba František, továrna ražených nálepek, Praha – Hostivař, kart.1; sign I, inv. č. 13 – dokumenty k znárodnění podniku.

¹¹⁹ SOA Praha; fond Kotrba František, továrna ražených nálepek, Praha – Hostivař, kart.1; sign I, inv. č. 13
Výměr Obvodního národního výboru Prahy 10 z 16.listopadu 1949

5. Strojírenské závody

Hostivařské strojírenské závody jsou dalším z podniků, kteří se zapsaly do dějin techniky a přitom stále svou historií píší. Přitom počátky jejich tradice můžeme datovat do poloviny 19. století a bez nadsázky lze tvrdit, že svůj význam na poli obráběcích a brousících strojů si udržují řadu desetiletí. V průběhu první světové války a krátce po ní ustanovily se v Hostivaři dvě továrny na obráběcí a brousící stroje, frézy aj., jejichž sloučení dalo vzniknout n.p. TOS – jmenovitě továrny ing. Podhájského a Jiřího Kameníčka.

5.1. Továrna ing. Podhájského

V roce 1913 byl založen první (vedle budoucích Kameníčkových závodů) strojírenský podnik Ing. Otakara Podhájského na obráběcí a brousící stroje. Otakar Podhájský bývá vůbec považován vedle Bati, Křižíka, Škody a dalších průmyslových podnikatelů, nebo profesora Vladimíra Lista (1877-1971), nestora československé elektrotechniky a jednoho ze spoluautorů koncepce pražského metra (jenž byl s Otakarem Podhájským přítel a jejichž studijní dráhy se překrývaly),¹²⁰ za další z významných osobností inženýra strojaře. Narozen 7. října v Poličce do rodiny okresního školního inspektora, už ve svém raném mládí - jako gymnazista v Rychnově nad Kněžnou a později Akademického v Praze sídlícím tehdy mezi Národním divadlem a Staroměstskými mlýny – vynikal nejen zápal pro obor,¹²¹ ale i zručností se kterou si byl schopný sám vyrábět modely centisimálky, šroubořezu či malých hodinářských závitnicí.¹²² Ve školním roce 1898/1899 absolvoval strojní fakultu ČVÚT v Praze a pustil se do Německa „na zkušenou“,¹²³ kde se seznámil - nejen přes praxi ale i četné studijní výjezdy - s německou a přeneseně i belgickou technikou, což ho jenom inspirovalo k zapsání se na jednoroční kurs elektrotechniky na Institute Montefiore v Lutychu. Po

---

¹²⁰ Je to ostatně právě prof. List, který nám zachoval cenné svědectví svých pamětí: „Vzpomínky ze studií na Ing. Otakara Podhájského, později továrníka v Hostivaři.“

¹²¹ Nadšení pro strojařinu mu ostatně vydrželo až do jeho smrti. Historik Miloš Hořejší podává o Otakaru Podhájském z Hospodářských rozhledů (roč. IX., č.34 z 20. srpna 1936, s.1) výstižnou charakteristiku: „Podhájský se se svými stroji dovede mazlit jak s dětmi, nerozpakuje se v nejlepších šatech vlézt pod stroj, z něhož crčí olej a je šťasten, je-li stroj více robustní než on sám, takže může vlézt až přímo do stroje jako Chaplinův dílovedoucí v „Moderní době.““

¹²² Hořejš, Miloš: Studijní dráha ing. Otakara Podhájského, pozdějšího továrníka v Hostivaři, in: Rozpravy Národního technického muzea 193, Dějiny vědy a techniky 13, 2005, s. 16-17

¹²³ Po absolutoriu funguje krátce u profesora Kaše, specialisty na parní stroje, v Příbrami; pak zejména v berlínské továrně Gebrüder Dimpfel a strojárně Hohenzollern v Düsseldorfu, kde se blíž seznamuje se porůrkými závody Vilémovského Německa.

absolvování v říjnu 1901 a velkém úspěchu ve strojírně Bromovský, Schulz a Sohr v Hradi Králové se svými vysokotlakými odstředivými čerpadly¹²⁴ odjíždí v březnu 1904 na další pobyt, tentokrát do USA, prohloubit své vědomosti o obráběcích strojích na Institute of Technology v Bostonu. Během působení v amerických podnicích se nadchnul pro ocelový nábytek, což byl začátek jeho dlouholetého snu věnovat se ocelovému nábytku. Po návratu do Čech ještě v roce 1909 figuroval jako společník fabriky Janka v Radotíně, zabývající se výrobou ventilátorů. Kvůli rozporům ovšem firmu opustil a zřídil v Hostivaři vlastní továrnu na vzduchotechniku, později ocelový nábytek a během válečných let 1917 i obráběcí stroje.¹²⁵ Areál bych navržen architektem Bohumilem Hypšmanem a postaven firmou vršovického stavitele B. Hraběte. O výstavbu kancelářských prostor se zasloužil místní architekt Antonín Řehák.¹²⁶

Jednalo se o průbojnou akciovou společnost. S počátečním stavem 30 dělníků, 1 mistrem, 4 technickými pracovníky a 1 úředníkem byly začátky skromné, avšak přesto továrna disponovala moderním vybavením – 8 stroji na zpracování plechu a 14 kovoobráběcími stroji. Útrapy první světové války (nemožnost rozvíjet se, opotřebovávání přesných strojů při výrobě hrubé munice)¹²⁷ však vystřídala poválečná konjunktura umocňovaná o iniciativní podnikatelské záměry ing. Podhájského. Škála nabízených výrobků byla ohromná. Kromě toho, že po svém založení se strojírna zaměřila zpočátku na výrobu vzduchotechnických zařízení, v roce 1917 zahájila výrobu obráběcích strojů a od roku 1924 různého plechového zařízení a nábytku, od roku 1932 pak se zkušenosti se zpracováním ocelového plechu uplatnila při rozšíření sortimentu o ocelové stavební prvky – překlápěcí okna, dveře a dveřní zárubně.¹²⁸ Rozhodující význam však nabývaly obráběcí stroje. Jednalo se o revolverové soustruhy, závitorezy, rychlořezné pily na kov, nůžky na plech (kde se uplatnily Podhájského zkušenosti s hydraulikou), rychlovrtáčky a řadu dalšího. Nejprogresivnějším výrobním oborem se staly brousící stroje, brusky nejdříve s transmisním a posléze vlastním elektrickým pohonem. Firma se po celé meziválečné období úspěšně rozvíjela. Průlomy v oblastech vzduchotechniky zajistily firmě státní zakázku na větrací a odsávací zařízení do stálých vojenských objektů, mj. byly použity i pro odvětrávání královské hrobky pod sv. Vítem na Pražské hradě. Úspěchu firmy dokládá, že po deseti letech působení

---

¹²⁴ Tamtéž; s. 22

¹²⁵ Tamtéž; s. 23

¹²⁶ Marie Zdeňková, kronikářka MČ Prahy 15 in Kronika MČ Prahy 15 2009

¹²⁷ Karlický, Vladimír; Historie předchůdců TOS Hostivař ve výrobě obráběcích strojů od 50. let 19. století do 50. let 20. století, in: Továrny strojírenské techniky v 19. a 20. století, Práce z dějin techniky a přírodních věd, sv. 9, 2005, s. 35.

¹²⁸ Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku III., P-S, str. 339

zaměstnávala 250 osob, z toho 170 dělníků a 30 učňů, pro něž ing. Podhajský nechal postavit činžovní dům v dnešní Štěrboholské ulici. Další úžasnou zakázku zadala strojírně Ústřední sociální pojišťovna na Smíchově – roku 1930 si nechala vyrobit 5000 plechových zásuvek pro 2,5 milionů lístků. Tehdy přesáhl podnik už 500 zaměstnanců.¹²⁹ Podobně tak hydraulické brusky nacházeli široké uplatnění v rozvíjejícím se automobilovém a leteckém průmyslu.¹³⁰

Nemálo významné zisky tvořil zisk z exportu. V druhé polovině 30. let dosáhl podílu exportu na celkovém odbytu výši 43,6% a pouze za léta 1937 až 1939 vyvezl stroje v hodnotě 27,6 mil. Kč.¹³¹ Ve svém vrcholu vyvážela firma do téměř celé Evropy, Sovětský svaz nevyjímaje, odbytiště nacházela mj. i v zaoceánských územích (Austrálie a Japonsko). Na vzrůstu vývozu podílelo se hned několik faktorů. Díky síti provizních zástupců v jednotlivých zemích stejně jako síti servisních středisek, hojné účasti a předvádění strojů na výstavách a solidní nabídce vysoce výkonných a spolehlivých strojů se s úspěchem dařilo překonávat náročnou zahraniční konkurenci. Stejně tak nutno brát v potaz, že vzhledem k nabývajícimu podílu zahraničních odběratelů nelze zapomínat ani na poptávku vyvolanou modernizací vlastní armády v průběhu 30. let (právě v tomto oboru byly v ČSR rychle překonány důsledky krize).¹³²

Těsně před Mnichovem přesáhla kapacita závodu 600 zaměstnanců. S okupací však přišly nové poměry. Obráběcí stroje hrály ve válečném průmyslu klíčovou roli. Díky válečné konjunktuře se strojírnám Podhajského zvyšovaly výrobní kapacity, ačkoli rozšiřování provozů bylo vykoupenou přísnou redukcí počtu typů nových strojů. Vývojové práce – ač v prvních letech okupace zdárně pokračovaly – byly později na příkaz nacistů zastaveny.¹³³ Ani po válce nesvitly původním majitelům naděje na lepší zítřky. Na továrnu byla uvalena nucená státní správa dle dekretu prezidenta republiky z 19. května 1945 (ačkoli šlo o potvrzení faktického stavu, neboť v obou hostivařských strojírnách se revoluční závodní rady ustanovily již 15. května).¹³⁴ Konec fungování továren jako soukromokapitalistických podniků definitivně určil dekret prezidenta republiky č. 100 z 24 října 1945, tj. vyhlášení znárodnění všech kovodělných podniků s více než 500 zaměstnanci. Bez ohledu na počet zaměstnanců byly znárodněny i všechny podniky zbrojní a muniční povahy (mezi něž sice

---

¹²⁹ Karlický, Vladimír; Historie předchůdců TOS Hostivař ve výrobě obráběcích strojů od 50. let 19. století do 50. let 20. století, in: Továrny strojírenské techniky v 19. a 20. století, Práce z dějin techniky a přírodních věd, sv. 9, 2005, s. 37.

¹³⁰ Tamtéž, s. 40-41.

¹³¹ Tamtéž, s. 48.

¹³² Tamtéž, s. 49.

¹³³ Tamtéž, s. 51

¹³⁴ Tamtéž, s. 52

výroba obráběcích strojů nepatřila, ovšem vzhledem k vysokým počtům zaměstnanců obě továrny znárodnění neušly). Z rozhodnutí ministra průmyslu byl 7. března 1946 zřízen výrobní celek „Spojené továrny na obráběcí stroje, národní podnik“ (zkratkou označován coby SPOTOS) do něhož mimo podniků Moravan Pardubice a Havlík Mělník¹³⁵ spadly obě hostivařské strojírenské továrny (Podhajského podnik jako závod 02; Kameníčkův coby závod 01).¹³⁶

Samo znárodnění prvotně nic na samostatném postavení každého z hostivařských závodů nic neměnilo. Ovšem vzhledem k blízkému sousedství a velmi podobnému zaměření výrobního programu objevily se brzo hlasy po administrativním sloučení pod jedinou závodní radu. Realizace nebyla prosta ostrých sporů. Značné rozdíly v tradici výroby, výrobních postupů, různé výrobní dokumentaci nebo mzdových podmínkách, vše ztěžovaly. Dokonce se objevily nápady po vybudování nového společného závodu, který by vyřešil všechny stávající problémy. Přes silné emoce byl přeci jenom k 27. září 1946 jmenován společný ředitel a k 1. lednu 1947 byly oba podniky sloučeny pod označením „SPOTOS závod 02.“¹³⁷

Ačkoli poválečná výroba nebyla nijak lehká (přes nejrůznější potíže od materiálových po dopravní a finanční), přesto v obou závodech výroby úspěšně pokračovala. V roce 1945 vyrobily Podhajského závody 183 brusek, pro rok 1946 pak 190 většinou brusek rovinných horizontálních. Konkurenční Kameníčkův závod pak 280 pro rok 1945 a 291 pro rok následující. Od roku 1947 oba sloučené závody vykazují společností produkci. Nepřekvapí, že nosným výrobním programem zůstaly osvědčené brousící nástroje, jejichž produkce neustále stoupala (počet vyrobených brusek oběma závody pro rok 1945 činil 463 strojů, pro rok 1949 je to brusek 576) – do konce roku 1949 oba závody vyprodukovaly na 2520 strojů a myšlenka na jejich rozdělení se nikdy nevrátila.¹³⁸

Situaci zvrátilo zrušení n.p. SPOTOS k 1. lednu 1950 (model byl administrativně složitý a navíc neodpovídal sovětskému důsledně centralistickému modelu řízení) a následnému začlenění do nově vzniklého TOS Hostivař sdružující okolo sebe pobočné

---

¹³⁵ Vodičková, K. 120 let TOS Hostivař, nakl. Strojimport, Praha 1976

¹³⁶ Karlický, Vladimír; Historie předchůdců TOS Hostivař ve výrobě obráběcích strojů od 50. let 19. století do 50. let 20. století, in: Továrny strojírenské techniky v 19. a 20. století, Práce z dějin techniky a přírodních věd, sv. 9, 2005, s. 52

¹³⁷ Tamtéž, s. 52-53

¹³⁸ Karlický, Vladimír; Historie předchůdců TOS Hostivař ve výrobě obráběcích strojů od 50. let 19. století do 50. let 20. století, in: Továrny strojírenské techniky v 19. a 20. století, Práce z dějin techniky a přírodních věd, sv. 9, 2005, s. 53.

závody a provozy a další strojírny¹³⁹ vytvářející tak okolo sebe širokou, zařízenou a reálně centrálně spravovanou výrobní základnu. 1. ledna 1952 je realizována dohoda ze srpna předešlého roku o přebudování obuvnického podniku Botana v Holicích v Čechách na závod na obráběcí stroje a přemístit do něj přeškolené pracovníky Botany. Měla to být náhrada za osamostatněný podnik Moravany Pardubice (do n.p. TOS Holice), který byl beztak další reorganizací průmyslu 1. dubna 1958 na dlouhá léta opět přidružen pod TOS Hostivař (včetně závodu v Mělníku). Tehdy n.p. TOS Hostivař nabyl podobu, která mu v podstatě vydržela do 31. prosince 1990, kdy se všechny závody (oba dva závody z Hostivaře, závod ve Středolukách, Čtyřkolách, Mělníku, Moravanech a Holicích) z TOS Hostivař vyčlenily a staly se samostatnými subjekty.¹⁴⁰ S nově začleněnými podniky v Holicích a Mělníku (od 1.4.1958) vzrostla kapacity podniku o 56%. Po těchto organizačních změnách se TOS Hostivař stabilizoval natolik (jak po stránce personální a vyšší odborné kvalifikaci, tak technické), že se TOS Hostivař stal uznávaným domácím výrobcem brousících nástroj a postupně začal pronikat i do světové produkce.

5.2. Druhá hostivařská strojírenská větev: strojírny Karla Jockela a Jiřího Kameníčka

Už několikrát jsem zmínil strojírny Jiřího Kameníčka jako druhý z klíčových závodů budoucích TOS Hostivař. U jejich zrodu stál zámečník Karel Jockel, který roku 1856 začal v nevelké dílně na Novém Městě v Praze výrobu obráběcích strojů. Ve své době šlo o průkopníka doby – tehdejší poptávka nebyla valná.¹⁴¹ Přece firma prosperovala. Z původních čtyř dělníků pracujících v neuvěřitelně skromných podmínkách se za devět let dílny mohla pyšnit devíti stroji poháněnými parním strojem o síle čtyř koní.¹⁴²

---

¹³⁹ Z n. p. SPOTOS šlo o závod Moravany se slévárnou Pardubice. Závod Čtyřkoly nad Sázavou. Z n.p. Zbrojovky Brno šlo o závod Středovky. A z n.p. Škodovy závody Plzeň závody Praha-Žižkov, Dolní Měcholupy a Červená nad Vltavou (k přičlenění závodů n.p. Škodových závodů fakticky ani nedošlo a kvůli neefektivnosti již koncem roku 1951 byly vyčleněny. Jako náhrada za ně posloužila provozovna v Praze-Strašnicích z n.p. HEFA).

¹⁴⁰ Karlický, Vladimír; Historie předchůdců TOS Hostivař ve výrobě obráběcích strojů od 50. let 19. století do 50. let 20. století, in: Továrny strojírenské techniky v 19. a 20. století, Práce z dějin techniky a přírodních věd, sv. 9, 2005, s. 57-58

¹⁴¹ Tamtéž, s. 27.

¹⁴² Tamtéž, s. 28.

Dílna velice rychle opouštěla perspektivu nevýznamné dílničky a od druhé poloviny osmdesátých let si začíná budovat renomé¹⁴³ umocněné přesídlením do nezastavěných prostor Královských Vinohrad během 70. let. Firma dokonce zřídila vlastní konstrukční kancelář, kde přijatý kreslič zhotovoval s dílovedoucím výkresy nových strojů (tj. soustruhů, hoblovaček, vrtaček, frézovaček a mnoha jiných výpomocných strojů ku zpracování dřeva a kovů) s přihlédnutím na zahraniční vzory. Účast na Jubilejní zemské výstavě v Praze 1891 jenom podtrhuje spojitost Jockelovi továrničky s jedním z čelních míst oboru tehdejší doby.¹⁴⁴ Před první světovou válkou zaměstnávala středně velká továrnička na 50 dělníků a několik úředníků a lze bez přehánění tvrdit, že Jockelova továrnička patřila (jako jedna z nemnohých strojíren věnující se nepřetržitě výrobě obráběcích strojů a exportujícím mimo území Rakouska-Uherska) mezi spoluzakladateli tradice českého strojírenství.¹⁴⁵

Tu roku 1919 koupil¹⁴⁶ právě Jiří Kameníček. Svoji výrobu zaměřoval na kovoobráběcí stroje, zalomené hřídele a zejména brousící stroje. Díky svým širokým známostem (např. příbuzný ing. Jaromír Kameníček, tehdy dílenský ředitel strojírenského koncernu Českomoravská Kolben) a finančním možnostem mohl rozšiřovat a zdokonalovat výrobu. Po zakoupení rozsáhlých pozemků a objektů od firmy Káš a Verner vyrábějící úzkokolejné vlečky a stavební stroje v roce 1927 přestěhoval výrobu (s tím, že vedení firmy sídlilo v tehdejší Praze XII. v Balbínově ulici 16), do Hostivaře.¹⁴⁷ Finanční polštář, zbylý po odprodeji parcel na Královských Vinohradech, mu umožnil široké investice do tovární haly i nových typů výroby jako byly horizontální frézky, rychlovrtačky a první brusky. Drtivá většina v závěru 30. let mířila na export. Ačkoli tomu tak nebylo vždy. Podíl exportu činil v roce 1927 „pouze“ 10,1%, v roce 1935 již přesáhl 21% a v roce 1939 překročil již výši 64%. Zatímco v letech 1923 až 1934 prodal Kameníček do zahraničí stroje v ceně 2,5 mil. Kč, pak pouze za léta 1935-1939 prodej dosáhl částky 31,3 mil. Kč.¹⁴⁸ O příčinách tohoto fenoménu hovořil jsem již výše.

---

¹⁴³ Mj. majitel Jockel darem obráběcích strojů přispěl založení a působení první české průmyslové školy vydržovanou proslulou Jednotkou ku povzbuzení průmyslu v Čechách.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 29.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 30.

¹⁴⁶ Včetně strojního vybavení, archivních modelů a výkresů včetně zpracovaného osazenstva. Mohl se tak pohodlně opřít o mnohaletou výrobní tradici.

¹⁴⁷ Jiří Bartoň a kol.; Kniha o Praze 15, nakl. MILPO; Praha 2003., s. 112

¹⁴⁸ Karlický, Vladimír; Historie předchůdců TOS Hostivař ve výrobě obráběcích strojů od 50. let 19. století do 50. let 20. století, in: Továrny strojírenské techniky v 19. a 20. století, Práce z dějin techniky a přírodních věd, sv. 9, 2005, s. 48.

Světová hospodářská krize neohrozila orientaci na výrobu brusek. Zařazování čím dál dokonalejších typů brousících strojů do výrobního sortimentu, od roku 1934 i nástrojových brusek a ostříček, vygradovalo v závěru 30. let definitivním opuštěním od výroby ostatních druhů obráběcích strojů na úkor specializace na hrotové, bezhroté a nástrojové brusky včetně klikových hřídelí atd.¹⁴⁹ Konstruktivně často velmi průkopnické mechanismy universálních, kulatých i vnitřních brusek, stejně jako export pro gravérské ateliéry textilních továren pomohly překonat hospodářskou krizi¹⁵⁰ a s nyní úzce specializovanou strojírnou dokázal vyrábět k roku 1938 více jak 300 strojů ročně. Stejně jako Podhájského strojírně, přinesla válečná konjunktura široké investiční možnosti i fabrice J. Kameníčka. Během válečných let postavil v areálu novou administrativní budovu a na nových pozemcích v blízkosti továrny mezi lety 1941 a 1942 nové mechanické dílny. Ač nebyla továrna arizována, poválečné nucené správě se nevyhnula. A tak byla v roce 1946 spojena se strojírnami ing. Podhájského a roku 1950 sloučena v národní podnik TOS Hostivař (viz výše). Je až paradoxní, že ačkoli nedaleko sebe fungují dvě strojírny s podobnou výrobou, přece oba závody nebyly přes svébytnost svých výrobků a dostatečně širokému odbytišti žádní velcí konkurenti.

---

¹⁴⁹ Karlický, Vladimír; Historie předchůdců TOS Hostivař ve výrobě obráběcích strojů od 50. let 19. století do 50. let 20. století, in: Továrny strojírenské techniky v 19. a 20. století, Práce z dějin techniky a přírodních věd, sv. 9, 2005, s. 45.

¹⁵⁰ Almanach okresu Praha XIII; vydavatelství PROTA - vydavatel a odpovědný redaktor František Škrabal; Praha-Vršovice 1934; str. 174

6. Hostivařské mlýny a pekárny; Hostivařské ateliéry Host a.s.

6.1. Hostivařské mlýny a pekárny

Filmové společnost Host a.s. předcházela společnost Hostivařské mlýny a pekárny a.s. První schůze zakládajícího výboru se konala dne 25. července 1919. Zúčastnili se jí Karel Krečmar jako majitel mlýna v Hostivaři, Ferdinand Menger jako delegát československého svazu zemědělských družstev v Království českém a František Groth.¹⁵¹ Na schůzi se výše jmenovaní pánové dohodli na přebudování Krečmarova mlýnu a výstavby budov pekárny za účelem vytvoření společnosti Hostivařské mlýny a pekárny. Akciový kapitál byl stanoven ve výši 500 000,- Kč.¹⁵² Na zakládající schůzi konané 21. listopadu 1919 byla přijata závodní značka „Host“ mající sloužit k označení mouky a pekařských výrobků.¹⁵³ 20. května 1920 pak byla uzavřena smlouva mezi Hostivařskými mlýny a pekárnami a.s. a manželi Marií a Karlem Krečmanovými o odkupu mlýna a domku s okolními pozemky výměrou cca. 18 490 m²¹⁵⁴ v ceně 835 000,- Kč,¹⁵⁵ podobně tak 25. května 1921 byly od Karla Krečmana dodatečně nakoupeny stroje (pohonné zařízení, zařízení žitného mlýna, potřebné stroje pro rozvedení elektřiny, váhy, vlečky aj.) v hodnotě dalších 855 190,- Kč.¹⁵⁶

Kmenovou výrobnou akciové společnosti Hostivařské mlýny a pekárny se měla stát nová provozovna, kterou nechaly roku 1918 vyprojektovat Bohumilem Hypšmanem. Šlo o automatický mlýn s nákladem téměř 20 000 000,- Kč.¹⁵⁷ Závod, do něhož byla též zavedena vlečka, tvořily tři objekty – mlýn, pekárna a administrativní budova. Stavitel Skorkovský pak vybudoval dominantní čtyřkomorové zásobní silo nahoře s nástavbou vodojemu.¹⁵⁸ Nemálo monumentální byla i budova pekáren a mlýnů. Železobetonová konstrukce mlýna sestávala z pětipodlažní výrobní a jednopodlažní technologické části a obilného sila. Přivezené obilí se skladovalo v čtyřech kruhových komorách sila. Výrobní část mlýna se pak dělila na čistírnu,

¹⁵¹ Osoba, která přetrvala ve správní radě jak Hostivařských mlýnů a pekáren, tak nakonec i v plánovaném projektu Hostivařské akciové společností skladištní a dopravní. S takovou se stal následně jedním ze členů správní rady filmových ateliér Host. a.s., a jako významnému věřiteli mu během vyrovnání pohledávek připadlo 2,351 kusů akci. Po následném odprodeji syndikátů akcionářů pod Českou průmyslovou bankou v Praze vystoupil 10. října 1934 ze správní rady.

¹⁵² Národní filmový archiv, fond Host a.s., kart.: 4, sign. VIII/c., inv. č. 90, fol 1

¹⁵³ NFA, fond Host a.s., kart.: 4, sign. VIII/c., inv. č. 90, fol 9

¹⁵⁴ NFA, fond Host a.s., kart.: 1, sign. I., inv. č. 2, fol 1

¹⁵⁵ NFA, fond Host a.s., kart.: 1, sign. I., inv. č. 2, fol 2

¹⁵⁶ NFA, fond Host a.s., kart.: 1, sign. I., inv. č. 2, fol 1

¹⁵⁷ NFA, fond Host a.s., kart.: 1, sign. II/c., inv. č. 15, Důvěrný informace o společnosti „Host“ a.s. pro filmový průmysl v Hostivaři, s.4

¹⁵⁸ Z internetových stránek <<http://www.hornictvi.info/techpam/praha/praha10.htm>> [18. července 2012]

mlýnící a moučníci. V pekárně se pytle vyprázdnily do násypek kapsových dopravníků a mouka se dopravila ke strojům na míšení a prosévání. Pak se naporcovala do kulatých moučných nádrží a prosypala se do mezipatra, kde se zpracovával kvas a těsto. Zformované těsto dělníci ukládali do ošatek. Strojní vybavení představovaly šlehačky kvasu a hnětací stroje, v kvasírně kvasné kádě udržované při teplotě kolem 40°C. Od strojů dělicích a vyvalujících těsto putovalo dále do přízemí, do druhé kvasírny a odtud do pecí. Přebytké teplo z pecí vyhřívalo další provozy. Hotový chléb se převezl do chladné chlebnice a uložil se do dřevěných přepravek. O chod strojů staraly se parní stroje.¹⁵⁹ Provozní budovy, tj. pekárny, mlýnice, kotelny, strojírny a chlívce byly dokončeny v polovině roku 1920 a vzápětí byl zahájen provoz. Výkonnost mlýna se tak rozšířením zvýšila z 150 q za 24 hodin na celých 500 q za 24 hodin.¹⁶⁰

Výstavbou rozsáhlých provozoven se však společnost zadlužila u České průmyslovou banky v Praze, čímž odstartovala nemalé problémy se splácením úvěru trvající do konce trvání společnosti. Počátkem roku 1926 musel být dokonce provoz zastaven a začalo se uvažovat o prodeji majetku firmy (odhadovaná suma na 4,3 milionů, později 4,6 milionů), kdy se případná naděje na odprodej Legionbankou ukázala jako lichá.¹⁶¹ Společnost neschopná proplácet úroky ani anuitu postupně nechala k pokrytí pohledávek odmontovat celé vnitřní moderní zařízení a prodala tuto mnohamilionovou hodnotu za směšných 900 000,- Kč.¹⁶² Zbylé obrovské prázdné stavby se stavební plochou přes 6000 čtverečních metrů iniciovaly návrh na přetvoření společnosti „Hostivařské akciové společností skladištní a dopravní“ – ovšem nakonec se nápad ukázal jako slepá cesta. Ministerstvo obchodu neschválilo změnu stanov, třebaže v areálu již začalo plánování adaptačních prací budov na veřejná skladiště celníků.¹⁶³

---

¹⁵⁹ Z internetových stránek <http://vcpd.cvut.cz/UserFiles/File/praha_mlyn_hostivar.pdf> [18. července 2012]

¹⁶⁰ NFA, fond Host a.s., kart.: 1, sign. I., inv. č. 3, fol 4

¹⁶¹ Kalašová Marcela; Host a.s. Prozatímní inventární seznam, 2008, ev. č. 86, s.3

¹⁶² NFA, fond Host a.s., kart.: 1, sign. II/c., inv. č. 14, Memorandum vlády republiky československé

¹⁶³ NFA, fond Host a.s., kart.: 4, sign. VIII/c, inv. č. 92, fol 91-95

6.2. Hostivařské ateliéry Host a.s.

Je záhadou rozhodnutí správní rady, proč v době probíhající krize přeměnila firmu na Host na akciovou společnost pro filmový průmysl v Praze. Na ustanovující valné hromadě konané 20. září 1932 byly definovány účely společnosti:

- a) *provozovati na vlastní i cizí účet a po živnostensku výrobu filmů, potřeb a zařízení filmového průmyslu a kinematografie a dále provozovati veškeré práce s výrobou tou související*
- b) *zřizovati ateliery a laboratoře pro vlastní i cizí potřebu*
- c) *prodávati, kupovati a půjčovati výrobky filmového průmyslu*
- d) *získávat licence ku zřizování kinematografů*
- e) *nabývati na vlastní účet a po živnostensku provozovati jiné podniky z oboru filmové a kinematografické výroby*¹⁶⁴

Akciový kapitál společnosti činil 6 000 000,- Kč a byl rozdělen na 12 000 kusů akcií po 500,- Kč.¹⁶⁵ Živnostensko-právní povolení ke zřízení továrny na výrobu filmů od Magistrátu hlavního města Prahy získala společnost 17. září 1932.¹⁶⁶ Zbýval poslední krok, a to přizpůsobit nevhodné prostory mlýna a pekáren na filmové ateliéry. K přestavbě mlýna a pekáren a výstavbě nové haly ateliéru byl přizván stavitel a architekt Karel Beran, jenž vyčíslil náklady na 2 312 974,- Kč. S adaptacemi se započalo již v roce 1932. Veškeré přestavby se od začátku projektu rozhodla krýt Česká průmyslová banka zvláštním stavebním úvěrem, ovšem posléze úvěr z neznámých důvodů zamítla.¹⁶⁷ Nabídla sice náhradní řešení: úvěr na 1 500 000,- Kč ovšem za podmínky, že půjčku vyplatí v bankovních dlužných úpisech vlastního ústavu za přejímající kurs Kč 75,-, tj. se ztrátou plných 25% oproti hotovosti. Na takovou nabídku nebylo přistoupeno a urychleně se hledalo řešení náhradní. Ani dojednaná půjčka ve výši 1,5 milionů od Občanské záložny ve Vršovicích, ani první státní záruka ve výši 600 000,- Kč¹⁶⁸ (původní žádost byla na milionů pět) nestačila pokrýt finanční požadavky a práce musely být několikrát přerušeny.¹⁶⁹ Nadto se částka za přestavbu vyšplhala až na 7 milionů korun. Činnost nových ateliérů byla tedy s odkladem zahájena až 31.10.1934

¹⁶⁴ NFA, fond Host a.s., kart.: 1, sign. II/a., inv. č. 6

¹⁶⁵ Kalašová Marcela; Host a.s. Prozatímní inventární seznam, 2008, ev. č. 86, s.4

¹⁶⁶ Tamtéž, s.5

¹⁶⁷ NFA, fond Host a.s., kart.: 1, sign. II/c., inv. č. 14, Memorandum vládě republiky československé

¹⁶⁸ NFA, fond Host a.s., kart.: 1, sign. II/c., inv. č. 14

¹⁶⁹ Do toho ještě společnost Host a.s. optimisticky počítajíc s plným proplacením několikamilionové státní půjčky odmítla dojednaný úvěr od vršovické Občanské záložny.

a první zde natočený a dokončený film *Polibek ve sněhu* režiséra Václava Bínovce měl premiéru 29. března 1935. V tomtéž roce vznikly v hostivařských ateliérech filmy *Cácorka*, *Koho jsem včera líbal*, *Klub tří*, *Osudná chvíle* a *Pozdní láska*, 6 filmů průmyslových a reklamních (z toho 3 pro firmu Baťa ze Zlína) a 1 film sportovní (*Vánoce na horách*). Bohužel provoz vydělal sotva na vlastní režii a na umoření věřitelských závazků nezbývalo.¹⁷⁰ A už v roce 1936 měla společnost takové potíže se solventností, že pro neschopnost vyplácet zaměstnance vyhnala je do stávky.

Urychleně se hledalo řešení, jak ve vlně podávaných insolvencí a návrhů na konkurz zachránit, co se dá. K umoření více než 200 pohledávek zapsaných v pozemkových knihách ve výši 8 mil. Kč byla nakonec poskytnuta další státní půjčka ve výši 3,5 milionů korun. Z té byly věřitelům vyrovnány pohledávky v hodnotě 20% a za dalších 20% jim byly poskytnuty akcie imaginární hodnoty (z těch pak pod Českou průmyslovou bankou vytvořen syndikát akcionářů).¹⁷¹ Ostatně – téměř stejný návrh na umoření pohledávek padl již o rok dříve. Měl být kryt státní půjčkou ve výši 2,5 mil. korun a ačkoli téměř všichni věřitelé přistoupili na vyrovnávací kvótu (20 a 20%), vyšla jednání nazmar. Tehdejší ministerský rada Dr. Rádl neočekávaně odcestoval na několikátýdenní dovolenou, svoji agendu nepředal jinému referentovi a stanovená tříměsíční lhůta propadala. Opětovné podání žalob a návrhů na konkurzy zapříčinili další zátěž jak administrativní, tak finanční.¹⁷² Společnost měla potíže se zadlužením však i nadále. Jeho závazky ještě vzrostly placením stavebních a elektrotechnických (zesílení elektrotechnických rozvodů) úprav filmových ateliérů řízených tehdejším odborníkem ing. Feldmanem z Paříže.¹⁷³ Tedy ani s pomocí další státní půjčky ve výši 3,5 mil Kč¹⁷⁴ nebyly dluhy umořeny.

Navrch se nedostávalo zákazníků. Hostivařské ateliéry nemohly konkurovat technicky lépe vybaveným filmovým ateliérům na Barrandově a proto je využívali méně movití filmaři. Je to důvod, proč zde točené filmy nenalezly u diváků významnější úspěch. Hostivařskými ateliéry využívaná zvuková aparatura byla špatné kvality (jednalo se o aparaturu firmy Philips kritizovanou již v době koupě),¹⁷⁵ která byla výrobcí a leckdy i zadavateli filmu odmítána nejen přes vady technické ale také proto, že firmy z ní vyrobené nebylo možné díky patentové

¹⁷⁰ Kalašová Marcela; Host a.s. Prozatímní inventární seznam, 2008, ev. č. 86, s.5-6

¹⁷¹ NFA, fond Host a.s., kart.: 1, sign. II/b., inv. č. 11

¹⁷² V memorandu čs. vlády z roku 1938 se uvádí, že jenom takhle trátila „Host a.s.“ zbytečně dalších 1 milion korun.

¹⁷³ Díky neplánovanému nárůstu cen materiálu (měď, cín, železo, kabely) původní propočty povážlivě stoupl, díky čemuž vznikly nové dluhy ve výši 450 000,- Kč.

¹⁷⁴ NFA, fond Host a.s., kart.: 1, sign. II/c., inv. č. 14

¹⁷⁵ NFA, fond Host a.s., kart.: 1, sign. II/c., inv. č. 15, fol 2

ochraně exploatovat v Německu.¹⁷⁶ Plánovaný nákup nové zvukové aparatury Tobis Klangfilm pro nedostatek financí ztroskotál a tak byla alespoň koncem roku 1936 – po získání státní půjčky v hodnotě 3 500 000,- Kč – alespoň pronajata. Třebaže neustálým navyšováním nájemného společnost Tobis Klangfilm donutila ateliéry do roka k odkupu. Vždyť jenom na pronájmu „HOST“ zaplatil přes 800 000,- přičemž nová stála 900 000,- Kč. Prodejní smlouvou podepsanou ke dni 15. ledna 1937 se hostivařské ateliéry akorát spíš zadlužili a žádost o novou, tentokrát třetí, státní půjčku ve výši 1 200 000,- Kč¹⁷⁷ byla zamítnuta. V závěru nebyla společnost Host a.s. schopna pravidelně splácet zakoupenou zvukovou aparaturu, takže od koupě nakonec ustoupila. Navíc musela vyplatit řadu věřitelů. Na pokrytí dluhů společnosti udělala největším věřitelům alespoň své akcie. Nakonec byl provoz hostivařských filmových ateliérů od října 1937 zastaven.

Z archivních materiálů je zajímavé během zápasu o přežití ateliérů sledovat ostrou kampaň A-B filmové továrny na Barrandově podnikající proti společnosti „HOST“ už od první žádosti o druhou státní půjčku (2,5 milionů na vyrovnání s věřiteli pro rok 1935) mající předvést ateliéry Host a.s. jako nerentabilní ztrátu času a peněz. Naopak hostivařské ateliéry vyčítali barrandovským ateliérům monopolizační tendenci, která nevede ke zvýšení vnitřní hodnoty československých filmů ani snížení nákladů na český film (ceny za jeden natáčí den v ateliérech Barrandov se pohybovaly v rozmezí 36 až 45 000,- Kč, Hostivařské ateliéry namísto toho považovaly za rozumnou cenu poloviční, respektive třetinovou, cca. 15 000,- Kč za natáčecí den). Navíc tehdejší barrandovské ateliéry s nápomocnými studií na Pankráci a Vinohradech nebyla sto přesáhnout produkci o víc jak 15-20 filmů ročně (tedy nepokrývá dostatečně českou produkci, čímž se na tzv. půjčovném bezútesně přelévají do ciziny nemalé finance). A že několika milionovou státní zárukou mohl by se navýšit počet československých filmů schopných ulehčit 30 milionové pasivitě ze státní obchodní bilance na dovozu zahraničních filmů.¹⁷⁸

Ani přes Memorandum z 7. května 1938 adresované československé vládě, argumentujícími statistikami ze zahraničních zemí a nepochopitelností, že přes všechny značné státní podpory mají najednou ateliéry po všech složitých přestavbách padnout, nebylo sto pád zvrátit. Ani apelem na veřejný politický, sociální a národohospodářský zájem, o to spíš aspekty rozšíření státní, národní, kulturní i umělecké propagandy. Na skutečnosti hospodářské, dle kterých by podpora filmového odvětví stimulovala peněžní obrat mající přes

¹⁷⁶ NFA, fond Host a.s., kart.: 1, sign. II/c., inv. č. 14, Memorandum vládě republiky československé

¹⁷⁷ NFA, fond Host a.s., kart.: 1, sign. II/c., inv. č. 14

¹⁷⁸ NFA, fond Host a.s., kart.: 1, sign. II/c., inv. č. 14, Memorandum vládě republiky československé, s. 18-23

ateliéry, kina, laboratoře, dosahovat až půl miliardy Kč. Citacemi různých osob veřejného života, mezi nimiž nechyběl ani prezident republiky Edvard Beneš nebo předseda republikánské strany Rudolf Beran, vnímající jako nutnost navýšit počet celovečerních filmů na minimálně 40 kusů ročně. Zoufalým gestem byly slibované široké ústupky čs. vládě za cenu další státní půjčky ve výši 1 800 000,- Kč a výpomoci s umořením dluhů. Rezignace členů správních a dozorčích rad v případě nutnosti. Bezpodmínečně poslušnosti. Vzdání se části vlastních akcií. Zoufalé gesto neprošlo.¹⁷⁹ Na místo vnuceného správce nemovitostí byl 2. března 1938 jmenován úředník České průmyslové banky Antonín Dvořák a do správní a dozorčí rady jmenováni zástupci Ministerstva financí a České průmyslové banky a filmového oboru. Veškerá snaha přes státní půjčky modernizovat z Hostivařských mlýnů a pekáren HOST jako filmový ateliér vyšla vniveč. Podnik zůstal zadlužený a v konkursu. Téměř neuveden v život.¹⁸⁰

S druhou republikou a zřízením Protektorátu Čechy a Morava nadchází pro hostivařské ateliéry nové poměry. Na počátku roku 1939 se nevyužívané ateliéry dostávají do pronájmu Baťových pomocných závodů BAPOZ, jež měla jeho dceřiná společnost FAB s.r.o. využívat ke tvorbě hraných filmů. Nájemní smlouva byla uzavřena na dobu tří let s nájemným 120 000,- K ročně. BAPOZ neváhal investovat do nové zvukové aparatury Tobis-Klang Eurocor a v květnu 1939 zahájil výrobu. Výnosem říšského protektora ze dne 3. listopadu 1939 byla záminkou o údajném židovském členovi správní rady (toho času v zahraničí) ustanoven vnuceným správcem Karl Schulz, tehdy již správce AB-filmu. Ačkoli se zkazka prokázala záhy jako nepravdivá, správa Karla Schulze se postupem času zostřovala, až vyvrcholila (přes platnou smlouvu) vnucením FABu výpovědi bez udání důvodu v únoru 1940.¹⁸¹ V červenci byla FAB přinucena se vzdát prostor hostivařských ateliérů, neboť neměla právo k jejich využívání. A pomocí Karla Schulze se uprázdněných ateliérů ujal AB-film mající podle nájemní smlouvy platit 360 000,- K po dobu tří let.¹⁸² Němci tak po filmových ateliérech na Barrandově obsadili i druhé největší filmové ateliéry – sloučené 21. listopadu 1941 pod společnost Prag-Film mající o to spíš hájit důležité zastoupení zájmů kinematografie Říše v Protektorátu. Nepřekvapí, že ředitelský post Prag-Filmu (tehdy víceméně de facto podřízenému říšské Ufa-Film) získal právě Karl Schulz. Brzy však byl obviněn z černého obchodu a musel se funkce vnuceného správce i ředitelování v Prag-Filmu k 21. července 1942 vzdát. Oficiálně pod záminkou chatrného zdraví. Jeho místo v Prag-

---

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 32-50

¹⁸⁰ Kalašová Marcela; Host a.s. Prozatímní inventární seznam, 2008, ev. č. 86, s.6

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² Tamtéž; s.7

Filmu převzal Josef Hein, zároveň s tím byl z nařízení Říšského protektora v Čechách a na Moravě jmenován vnuceným správcem Host a.s. a posléze 30. října 1942 i jejím likvidátorem. Dne 4. února 1943 nakonec Prag-Film skoupil za 6 391 278,- Kč hostivařské ateliéry a k 14. června 1944 byla společnost vymazána z obchodního rejstříku.¹⁸³

Po válce technologické vybavení nevyhovovalo a výroba byla zastavena. Od 50. let areál vlastnila Akademie věd, která zde zřídila atomový kryt a prováděla jaderné pokusy. Koncem 70. let objekty získaly zpět Filmové ateliéry Barrandov a zřídily zde truhlárnu a střižnu. Roku 1994 byl objekt mlýna prodán a. s. Strom. V roce 1996 proběhla jeho celková adaptace na kancelářské prostory. Silo ale dodnes zůstává nevyužité.¹⁸⁴

6.3. Situační plán ateliérů

Je nasnadě připomenout, že místo ateliérů nebylo příliš vhodné k filmování. Ateliéry byly v blízkosti frekventované trati tehdejší Wilsonovy dráhy (na druhou stranu poskytovaly výhodné spojení s vnitřní Prahou, popř. autobusy dojíždějící a odjíždějící každých 20 minut).¹⁸⁵ Okolí bylo obklopené továrnami. Filmaři si nesčetněkrát stěžovali na špinavý vzduch v okolí. Poděděné pozemky a budovy Hostivařských mlýnů a pekáren – tj. tovární parcela s vlečkou, mlýnské a pekařské budovy – nemohly být pro nevhodnost použity jako ateliéry (posloužili jako budovy dílen) a proto se musela přistoupit k novostavbě (obou budov ateliérů, trafostanic, posléze byl přistavěn i hotel s hostincem). Bylo třeba vyřešit zásobování stejnoměrným proudem pro napájení řady obloukových lamp (jejichž oblouk měl hořet neslyšitelně a nerušit příjem) – neboť starý závod fungoval na generátoru poháněným parním strojem. O distribuci a transformaci elektrické energie dodávané Elektrickými podniky hlavního města Prahy se starala dvojice transformačních stanic o napětí 220/380 a 120/220 voltů. Obě transformační stanice nacházeli se za dílenskými budovami a právě v nich nacházela se strojovna a konvertory o výkonu 1200 kw pro stejnosměrný proud a napětí 2x120 voltů pro napětí a napájení obloukových lamp v ateliérech. Celkové příchod

---

¹⁸³ Kalašová Marcela; Host a.s. Prozatímní inventární seznam, 2008, ev. č. 86, s.7

¹⁸⁴ Z internetových stránek <http://vcpd.cvut.cz/UserFiles/File/praha_mlyn_hostivar.pdf> [18. července 2012]

¹⁸⁵ NFA, fond Host a.s., kart.: 1, sign. II/c., inv. č. 15, fol 6

elektrického proudu byl pro celou továrnu 5000 kw střídavého proudu užívaného zejména k osvětlení a pohonu elektromotorů v hojných dílnách.¹⁸⁶

Po finálních úpravách tvořil objekt Filmových továren Host a.s. blok měřící 24 000 m² z čehož 9 000m² tvořila zastavěná plocha. Vlastní jádro továrny tvořil komplex (široký 50m, dlouhý 40 a vysoký dvě poschodí) budov ateliérů s účelným uspořádáním vhodným pro výrobu filmů. Hala obsahovala na 20 místností a konferenční salonek (do každé z nich byl naveden telefon).¹⁸⁷ V druhém patře bylo umístěno několik šaten a zkušební sál pro kompars a pro konání zkoušek hudby (tvořila nerušené oddělení spojené s ateliérem vlastním schodištěm), místnosti pro holiče, šatnářky, krejčovské dílny, ba vanové koupelny, sprchy a toalety. V levé zadní části přízemí byly samotné šatny pro „solisty“ s potřebným sociálním zařízením. V pravé pak zařízení pro střih filmů.¹⁸⁸

Ve střední část po celé šířce chodby se nacházely dva sály oddělené od sebe chodbou. První sál (o rozměrech 30x9,5x7,5 metrů) byl zařízen jako zvukové studio a předváděcí a synchronizační místnost. Osvětlovací park, pojízdný vozík se zvukovými aparaturami a technickou výzbrojí byl samozřejmost. Druhý sál (rozměry 20x8x7 metrů) byl zařízen k synchronizaci filmů. Byl technicky vybaven zařízením na střih, promítací stěnou a zvukovými reproduktory jako „míchačkou“ (zařízení na míchání zvuků). V blízkém sousedství nalézaly se zvukové a tmavé komory a místnosti pro zvukové techniky a mechaniky. Stejně jako promítací kabina.

Ovšem alfou a omegou byla hlavní budova ateliérů. Oddělena od obou zmiňovaných hal ateliérů krytou chodbou. Tvořili ji dva velké ateliéry obsahující studio 33 metrů dlouhé, 18 m široké a 12 metrů vysoké, takže umožňovalo výstavbu i těch největších kulis. Stavba těchto dvou hal spočívala na ocelové konstrukci a pro docílení zvukotěsnosti (před hlukem zvně) byla použita speciální izolační tvárnice.¹⁸⁹

Původní přestavěné a upravené budovy závody tvořily pak mj. administrativní budovy s veškerými kanceláři a telefonní centrálou fungující jako ústředí správa závodu. Automatická telefonní ústředna disponovala 46ti pobočkami a připojením na státní telefonickou síť. Hned s administrační budovou sousedily dílny – bývalá budova mlýnů a pekáren. Pětipodlažní budova dlouhá 45 m a 14 metrů široká disponovala po přestavbě

¹⁸⁶ NFA, fond Host a.s., kart.: 1, sign. II/c., inv. č. 15, fol 9

¹⁸⁷ NFA, fond Host a.s., kart.: 1, sign. II/c., inv. č. 15, fol 6

¹⁸⁸ NFA, fond Host a.s., kart.: 1, sign. II/c., inv. č. 15, fol 10

¹⁸⁹ Podobně byly odzvučeny i střechy a podlahy.

širokou škálou vybavení. V prvním poschodí dílen byla umístěna prostorná strojní truhlárna vybavena moderním strojním zařízením, jaké mívali tehdy továrny na nábytek. Zde se zhotovovaly interiéry a kulisy. Sousedila se zámečnickou dílnou, kovárnou, modelárnou, malírnou, dílnou čalounickou. Ve zvýšeném přízemí pak dlela elektromechanická dílna se zařízením na výrobu veškerých osvětlovacích těles, reflektorů, rozvodových desek. Stojí za zmínku, že veškerý osvětlovací park, instalace elektrického osvětlení, rozvodné desky, rozvod elektrického proudu, nábytek, kulisy atd. byly vyráběny ve vlastní režii a vlastními silami právě v zmíněných dílnách. Zvuková izolace dílen od studií pak umožňovala nerušené natáčení filmů. Zbylé poschodí byly určeny pro laboratoře, kopírovací ústav a další nespécifikované druhy podnikání.¹⁹⁰ V prodloužení dílenské budovy nacházelo se pak rozsáhlé skladiště kulis a materiálu (zabírající původně asi 750 m² zastavěné plochy. Pro přeplněnost bylo v budově ateliérů příruční skladiště žárovek, uhlíků, potřebných elektrotechnických surovin aj. – mimo prken, která byla ukládána na volném prostranství. Nakonec se však musela přistoupit k rozšíření skladovacích prostor).

K dílenské budově pak byla přichlípěna monumentální věž orientálního slohu o výšce 22 metrů s možností pojmout až 360 m³ vody. Byla spíše připomínkou na minulé mlýny a pekárny. Vodárenská věž měla možnost napájení z vlastní studně, popř. městského vodovodu a voda v ní umístěná mohla v případě poruchy městského vodovodu zásobit požární hydranty umístěné ve všech budovách. Ve vodojemu pak byly nad sebou dvě prostorné místnosti, které sloužily coby pracovny libretistům a scénáristům, příp. k vrchním fotografickým záběrům exteriérů postavených na volném prostranství. Jiné využití vodojem neměl.

Stejně jako vodojem byla pozůstatkem vlečná dráha vedoucí okolo dílenské budovy a skladiště kulis, spojující objekt přes železniční stanici Hostivař s hlavním nádražím. Mimo dopravu materiálu sloužila dráha coby neocenitelná pomůcka pro usnadnění a zlevnění filmování dějů ve vlcích, nádražích atd. Nevýhodou byl již zmíněný hluk. Z obou velkých studií vedla do volného prostranství objektu (kam bylo v případě nutnosti možné umístit kulisy domů, ulic i celých vesnic) široká vrata. Autoři si slibovali, že umožní snadnější propojení exteriérů a interiérů při natáčení. Rovněž v jednom z velkých ateliérů byl pod odklápací podlahou instalován 10 m dlouhý, 6 metrů široký a 2 m hluboký bazén. Tyto ohromné prostory pak byly vytápěny horkým vzduchem pomocí topného a ventilačního zařízení

---

¹⁹⁰ NFA, fond Host a.s., kart.: 1, sign. II/c., inv. č. 15, fol 7

Cärrier, který stejně jako vhánění vzduchu teplého, umožňoval vhánět vzduch studený, popřípadě odsávat vzduch příliš vlhký či vydýchaný.¹⁹¹

---

¹⁹¹ NFA, fond Host a.s., kart.: 1, sign. II/c., inv. č. 15, fol 10

Závěr

Když hostivařští občané požadovali při stavbě železnice místo zastávky celé nákladové nádraží, dostalo se jim úsečné odpovědi, ať nejdříve prokáží náležitou „důležitost obce pro místní obchod“. Tehdy se do průmyslové kapacity obce počítaly čtyři mlýny, cihelna a kamenný lom. Sotva byla položena druhá kolej a postaveno nádraží s překladištěm, roztrhl se se zaváděním výrob doslova pytel.

Výzkum potvrdil má očekávání. Budování hostivařské průmyslové oblasti souviselo původně se stěhováním drobných průmyslových podniků z cenných ploch vnitřního města na periferii (Kotrbova továrna na výrobu ražených nálepek, Jockelův strojírenský závod) či přímo zakládáním větších komplexů tak říkajíc na zeleném drnu (Podhajský), který doslova vyhovovala levná půda,¹⁹² dostatek pracovní síly a také nízké obecní přírážky. Bylo logické, že vedle výstavby průmyslových oblastí ve Smíchově, Libni, Holešovicích a jinde se začala rozvíjet i hostivařská oblast nabízející tamnímu průmyslu výhodné podmínky infrastruktury (trať schopná spojit podnik během pár desítek minut s centrem Prahy), rovinatého terénu a zázemí s pracovní silou.

Jinak hostivařský areál v sobě kumuloval pestrou paletu závodů. Od velkých strategických podniků (strojírna, léčiva, kabeláž) po středně velké podniky a i ty nejmenší lokální. Jisté specifikum představovaly Hostivařské ateliéry, které možná svým oborovým zaměřením stojí mimo prací vytyčené téma „průmyslová zóna“, nicméně k archivním pramenům, které přímo hovoří o „výrobě“ a nikoli „tvorbě“ filmů, bohaté a pestré historii podniku zasahující spíš k finančnictví, bankovníctví a národnímu hospodářství než do filmových věd, rozhodl jsem se do svého výzkumu začlenit i je. Jenom málokterý z provozů měl hlubší souvislost s Hostivaří samou (vyjma parních mlýnů, stavební a betonářské firmy Antonína Řeháka) – závody nevycházely z vnitřních potřeb obce, nesouvisely ani se surovinovým bohatstvím a jeho exploatací. Byly zakládány a s úspěchem rozšiřovány do velkých výrobních závodů s celorepublikovou sítí odběratelů a košatým zahraničním obchodem. Řada z nich se udržela nejen po celé období první republiky, socialismu, nýbrž pokračuje v provozu dodnes.

Určitým spojujícím rysem byla „baťovská“ péče o zaměstnance. Zajištění vlastního ubytování, kulturního a hlavně sportovního vyžití (kuželkářské, volejbalové a kluby

---

¹⁹² Vzpomeňme jenom na Jiřího Kameníčka, který z prodeje nemovitostí na Královských Vinohradech mohl nejenom koupit pozemky v Hostivaří nýbrž i rozšířit provoz a navíc mu ještě zbylo.

pozemního hokeje tehdy nemálo prosluly) se netýkalo jen podniku zlínského exstarosty Františka Štěpánka, ale do určité míry řady zbylých středních a velkých závodů (Hlavatý, Podhájský). Vůbec by samotnou kapitolou bylo věnovat se charakterům jednotlivých továrníků a fabrikantů. Většinou šlo o osoby vzdělané v oboru svého podnikání, inovativní se smyslem pro obchod, kteří se nějakým způsobem zapsaly do povědomí dějin techniky či alespoň do dobového vědomí. Stejně tak se prokázalo, že továrníci a majitelé firem pěstovali mezi sebou přinejmenším korektní vztahy. Karel Hlavatý organizoval pro ostatní kuželkový klub, podobně podporoval místní sportovní klub, v květnu 1941 pořádal charitativní koncert, František Kotrba se zase účastnil zasedání hasičského sboru.¹⁹³ Firma na výrobu úzkokolejných kolejí a důlních a lomových vozíků Káš a Verner pronajímala ostatním vozíky na vlečku při mimořádných stavebních aj. příležitostech.¹⁹⁴ Jsou to jenom archivní střípky, ale i tak dokládají, že vlastníci místních podniků byly nějak s okolím srostlí. Shodné jsou i dopady politických potažmo hospodářských dějin na provozovny. Pokud opomineme jisté strukturální odlišnosti ve výrobě, např. že strategicky důležitá odvětví přecházela naléhání doby s daleko menšími obtížemi, lze na uvedených příkladech krásně demonstrovat dopady hospodářské krize, arizace a poválečná národní správa.

V neposlední řadě je hostivařská průmyslová oblast zajímavá i pro studenty architektury, neboť na řadě z nich¹⁹⁵ se podílel slavný československý architekt Bohumil Hypšman¹⁹⁶ (10.1.1878 – 3.11.1961). Tento slavný žák Otta Wagnera s oblibou vycházel z principů geometrické moderny kombinovaný s klasickým monumentalismem. Typický je pro něj motiv kruhových a termálních oken a stejně tak kruhových motivů v parapetních výplních.¹⁹⁷

Mnou nastíněné továrny zdaleka nebyly jediné, které by stály za hlubší zmapování. Blíže zkoumané společnosti byly vybrány, aby vhodně pokryly a nastínily předsevzetí na začátku bádání: postihnout průmyslovou zónu Hostivaře. Osobně doufám že tato studie podnítí další bádání a hlubší mapování dané problematiky, neboť práce svým rozsahem ani hloubkou zdaleka nevyčerpala možnosti archivních pramenů.

---

¹⁹³ SOA Praha, fond Hlavatý Karel a spol. (1938-1948), kart. 1, , sign. I., inv. č. 3 a 4 & SOA Praha; fond Kotrba František, továrna ražených nálepek, Praha – Hostivař, kart.1, sign I, inv. č. 8: členství ve spolcích.

¹⁹⁴ Státní oblastní archiv v Praze, fond Pražská kabelovna, a. s., Praha, kart. 8, fascikl 39, Revisní správa ze dne 28. listopadu 1940; příloha výčtu nákladů na stavbu nových provozoven, zmínka o zapůjčení kolejí a vozíků od 24.IV. do 24.V.1937 společných Fr. Werner

¹⁹⁵ Strojírna Ing. Otakar Podhájského; Pražské sklárny; Hostivařské mlýny a pekárny; Hostivařské filmové ateliéry, pravděpodobně Kameníčkovy strojírny a řada dalších přestaveb, jenž jsou předmětem spekulací.

¹⁹⁶ Ačkoli je možné najít různé opisy architekta jména, od mnou používaného v textu p o německé Hübschmann, volil jsem osobně českou variantu, kterou sám architekt od konce války používal.

¹⁹⁷ Z internetových stránek <http://vcpd.cvut.cz/UserFiles/File/praha_mlyn_hostivar.pdf> [18. července 2012]

Seznam použité literatury

Prameny psaní

Národní filmový archiv, fond Host a.s. (1919) 1932 – 1946 (1949)

Státní oblastní archiv v Praze, fond OBUS továrna na obuv a gumové zboží Praha-Hostivař

Státní oblastní archiv v Praze; fond Kotrba František, továrna ražených nálepek,

Státní oblastní archiv v Praze, fond Hlavatý Karel a spol. (1938-1948)

Státní oblastní archiv v Praze, fond Pražská kabelovna a.s., Praha

Prameny vydané

Almanach okresu Praha XIII; vydavatelství PROTA - vydavatel a odpovědný redaktor František Škrabal; Praha-Vršovice 1934

Pamětní kniha obce Horní Měcholupy 1923-1985; nakl. Městská část Praha 15; Praha 2003

Procházka, Ladislav Prokop; Zdravotnictví Velké Prahy; vydáno vl. nákl.; Praha 1922

Statistická zpráva hlavního města Prahy za léta 1926-1929; nakl. Obec hl. města Prahy; Praha 1933

Statistická zpráva hlavního města Prahy za léta 1930-1933; nakl. Obec hl. města Prahy; Praha 1937

Statistická zpráva hlavního města Prahy, spojených obcí Karlína, Smíchova, Vinohrad, Vršovic a Žižkova a 16 sousedních obcí velké Prahy za léta 1919 a 1920; nakl. Obec hl. města Prahy; Praha 1924

Zpráva o zdravotních poměrech hlav. města Prahy v letech 1910 – 1925; nakl. Obec hl. města Prahy; Praha 1928

Literatura

ed. Hlusičková Hana a kol. Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku III., Praha : Libri, 2001-2004

Holec, František; Kronika královské Prahy a obcí sousedních IV.; nakl. Lidové noviny, Praha 1996

Hořejš, Miloš: Studijní dráha ing. Otakara Podhájského, pozdějšího továrníka v Hostivaři, in: Rozpravy Národního technického muzea 193, Dějiny vědy a techniky 13, 2005, s. 15-25

Karlický, Vladimír; Historie předchůdců TOS Hostivař ve výrobě obráběcích strojů od 50. let 19. století do 50. let 20. století, in: Továrny strojírenské techniky v 19. a 20. století, Práce z dějin techniky a přírodních věd, sv. 9, 2005

Kratochvíl, Jiří; Pražské pošty; nakl. Libri, Praha 2009

Historie městské hromadné dopravy v Praze. aktualizované vydání – 130 let MHD v Praze; Praha 2005

Kniha o Praze 10, nakl. MILPO, Praha 1997

Kniha o Praze 15, nakl. MILPO; Praha 2003

Láník, Jaroslav; Historie a současnost podnikání v Praze III; Žehušice 2004

Míka, Zdeněk; Dějiny Prahy v datech; nakl. Mladá Fronta, Praha 1999

Polák, Milan; Praha a železnice. Nádraží, nádražička a zastávky, Milpo, Praha 2005

Ševeček, Ondřej; Zrození Baťovy průmyslové metropole: továrna, městský prostor a společnost ve Zlíně v letech 1900-1938; nakl. Veduta; Ostrava 2009

Šplíchal, Bedřich; Paměti obce vršovické u Prahy; nakl. Městské zastupitelstvo; Praha-Vršovice 1902

Vodičková, K. 120 let TOS Hostivař, nakl. Strojimport, Praha 1976

Zdeňková, Marie; Švehla a Hostivař; Milpo, Praha 2003

Zdeňková Marie; Kronika MČ Prahy 15 2009

Elektronické zdroje

Havel Jan a Popelová Lenka. Meziválečná průmyslová architektura v Česku: Hostivařský parní mlýn a pekárny. Vystaveno 3.10.2005 [cit. 18.7.2012]. Dostupné z:

<http://vcpd.cvut.cz/UserFiles/File/praha_mlyn_hostivar.pdf>

Konvička Vladislav. Pražský industriál: Praha 10. [cit. 18.7.2012]. Dostupné z:

<<http://www.hornictvi.info/techpam/praha/praha10.htm>>

Z historie společnosti PRAKAB. [cit. 18.7.2012]. Dostupné z:

<<http://www.prakab.cz/company/company/history/>>